

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

1037 Grøn kølleuldsmed

Bevaringsprognose:

Vurderet Gunstig

Langsigtet mål:

Bevaring af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje			
		1	2	3	4

Ingen kendte trusler

Ingen Indsats i 1. planperiode

Mulige virkemidler til truslen:

Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

1096 Bækklampret

Bevaringsprognose:

Vurderet Gunstig

Langsigtet mål:

Bevaring af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje			
		1	2	3	4

Ingen kendte trusler

Ingen Indsats i 1. planperiode

Mulige virkemidler til truslen:

Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

1106 Laks

Bevaringsprognose:

Vurderet Gunstig

Langsigtet mål:

Bevaring af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje			
		1	2	3	4

Ingen kendte trusler

Ingen Indsats i 1. planperiode

Mulige virkemidler til truslen:

Ingen indsats i 1. planperiode

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

1355 Odder

Bevaringsprognose:

Vurderet Gunstig

Langsigtet mål:

Bevaring af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

2310 Indlandsklitter med lyng og visse

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

3130 Ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Gældende lovgivning

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

3140 Kalkrige søer og vandhuller med kransålalger

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Gældende lovgivning

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

3150 Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks

Bevaringsprognose:

Ukendt

Langsigtet mål:

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

3160 Brunvandede søer og vandhuller

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Gældende lovgivning

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

3260 Vandløb med vandplanter

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

3270 Vandløb med tidvis blottet mudder
med enårige planter

Bevaringsprognose:

Ukendt

Langsigtet mål:

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

4010 Våde dværgbusksamfund med
klokkelyng

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Grøftning og dræning	Forbedring af hydrologi	☒	☐	☐	☒	Mulige virkemidler til truslen: Afskæring af dræn og grøfter
Tilgroning med vedplanter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Rydning af vedplanter
Invasive arter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Bekæmpelse af invasive arter

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

4030 Tørre dværgbusksamfund (heder)

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Gældende lovgivning
Tilgroning	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Hedepleje
Tilgroning med vedplanter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Rydning af vedplanter
Invasive arter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Bekæmpelse af invasive arter

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

5130 Enekrat på heder, overdrev eller skrænter

Bevaringsprognose:

Ukendt

Langsigtet mål:

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Mulige virkemidler til truslen: Ingen indsats i 1. planperiode

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

6410 Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop

Bevaringsprognose:

Ukendt

Langsigtet mål:

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

7140 Hængesæk og andre kærsumfund dannet flydende i vand

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☐	☐	☐	☐	Gældende lovgivning
Invasive arter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Bekæmpelse af invasive arter
Tilgroning med vedplanter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Rydning af vedplanter
Uhensigtsmæssig hydrologi	Forbedring af hydrologi	☒	☐	☐	☐	Afskæring af dræn og grøfter

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

9190 Stilkegeskove og -krat på mager sur bund

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Utilstrækkelig beskyttelse	Beskyttelse af utilstrækkeligt beskyttede arealer	☐	☐	☒	☐	Skovnaturtypebevarende drift/pleje
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Gældende lovgivning

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

91D0 * Skovbevoksede tørvemoser

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Utilstrækkelig beskyttelse	Beskyttelse af utilstrækkeligt beskyttede arealer	☐	☐	☒	☐	Skovnaturtypebevarende drift/pleje
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Gældende lovgivning

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Habitatområde: 60 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

91E0 * Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld

Bevaringsprognose:

Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Utilstrækkelig beskyttelse	Beskyttelse af utilstrækkeligt beskyttede arealer	☐	☐	☒	☐	Skovnaturtypebevarende drift/pleje
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel	☒	☐	☐	☐	Gældende lovgivning

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Rørdrum

Bevaringsprognose:

Vurderet Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Rørhøg

Bevaringsprognose:

Vurderet Gunstig

Langsigtet mål:

Bevaring af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Blå kærhøg

Bevaringsprognose:

Ukendt

Langsigtet mål:

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Hjejle

Bevaringsprognose:

Vurderet Ugunstig

Langsigtet mål:

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Tilgroning	Naturpleje	☒	☐	☐	☒	Hedepleje
Tilgroning med vedplanter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Rydning af vedplanter

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

Tinksmed

Vurderet Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Høslet
Mangel på egnede fouragerings-/rasteområder	Forbedring af hydrologi	☒	☐	☐	☐	Afskæring af dræn og grøfter Etablering af vådområder og søer
Uhensigtsmæssig hydrologi	Forbedring af hydrologi	☐	☐	☐	☐	Afskæring af dræn og grøfter

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

Mosehornugle

Vurderet Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Natura 2000-område: 67 Borris Hede

Fugleområde: 37 Borris Hede

Udpegningsgrundlag:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

Rødrygget Tornskade

Vurderet Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler til truslen:
		1	2	3	4	
Ingen kendte trusler	Ingen Indsats i 1. planperiode	☐	☐	☐	☐	Ingen indsats i 1. planperiode

Høringsnotat for Natura 2000-plan

NOTAT

vedrørende høringssvar til Natura 2000-plan 2010-2015 inkl. miljørapport (SMV)

*Forslag til Natura 2000-plan nr. 67
Habitatområde H60
Fuglebeskyttelsesområde F37*

Borris Hede

Udkast til Natura 2000-plan var i offentlig høring den 4. oktober 2010. Høringsfristen udløb den 6. april 2011.

Høringsmateriale, høringssvar og høringssnotater kan ses på
http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Natura2000/Natura_2000_planer/
og
<http://websag.mim.dk/HoeringVandOgNatur2010/WebSider/visalle.aspx>

Forslag til Natura 2000-plan er annonceret offentligt og desuden sendt i høring hos relevante myndigheder (jf. miljømålsloven § 43 og bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplaner § 5).

Naturstyrelsen har modtaget i alt 1650 høringssvar vedrørende de enkelte Natura 2000-planer, og dertil omkring 300 mere generelle høringssvar vedrørende vand- og naturplanlægningen. De generelle høringssvar er sammenfattet i et samlet notat, der kan ses på www.nst.dk.

Til Natura 2000-plan nr. 67 er der modtaget i alt 4 høringssvar, henholdsvis fra Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening – Vestjylland, Vestjysk Landboforening og Herning Kommune.

Svarene har især berørt følgende punkter:

- 1. Områdebeskrivelse*
- 2. Trusler*
- 3. Ønsker til handle-/plejeplan*
- 4. Opjustering af indsats*
- 5. Udpegningsgrundlag og afgrænsning*

Yderligere har høringssvarene berørt følgende emner, hvortil der henvises til det generelle høringssnotat (kan findes via ovenstående link):

- 6. Datagrundlag for fugle og naturtyper*
- 7. Prioritering af mål*
- 8. Rollefordeling*
- 9. Økonomi*
- 10. Indsatsprogram*
- 11. Kvælstof*

I det følgende sammenfattes de væsentligste synspunkter til de ovenfor nævnte punkter 1-5. Naturstyrelsens kommentarer hertil er anført i kursiv.

Det skal bemærkes, at høringssvarene kun er gengivet i hovedtræk. Ønskes detaljerede oplysninger om svarenes indhold, henvises der til de fremsendte høringssvar.

Bemærkninger til planforslaget

1. Områdebeskrivelse

Høringssvar:

Danmarks Naturfredningsforening anfører, at der i områdebeskrivelsen mangler en beskrivelse og angivelse af arealer med tidligere land- og skovbrugsdrift, nedslagsområder for granater, kørselsspor fra tunge køretøjer og andre former kulturpåvirkede arealer og deres betydning for områdets natur- og kulturværdier.

Naturstyrelsen:

Det er besluttet, at områdebeskrivelsen skal fokusere på områdets udpegningsgrundlag så den er i tråd med indholdet af naturplanen. Derfor er det ikke muligt, at omtale disse ret omfattende emner i områdebeskrivelsen.

2. Trusler

Høringssvar:

Danmarks Naturfredningsforening anfører, at der mangler en vurdering af militærets indflydelse på udvikling af tilgroningstrusler med nåletræer, pilebuske m.m..

Naturstyrelsen:

Tilgroning med hjemmehørende arter og invasive arter er anført som trusler i naturplanen i det omfang de er registreret. Planen forholder sig ikke til hvorvidt den militære brug accelererer eller forsinker tilgroning.

Høringssvar:

Dansk Ornitologisk Forening – Vestjylland mener, at næringsstofforureningen fra omkringliggende landbrugsarealer bør begrænses, så tålegrænserne ikke overskrides for næringsfattige habitater som hede og overdrev.

Naturstyrelsen:

Der henvises til afsnittet generelle retningslinjer, punkt 1.1 i Natura 2000-planen og til afsnittet "Kvælstof" i det generelle høringssvar.

3. Ønsker til handle-/plejeplan

Høringssvar:

Dansk Ornitologisk Forening – Vestjylland lægger stor vægt på, at naturplanen bliver et effektivt grundlag for den eller de myndigheder, der skal sikre, at fuglene og naturen i området bevares og forbedres i overensstemmelse med de internationale og nationale forpligtelser, der gælder for området. Dette arbejde er naturligvis betinget af et godt samarbejde med lodsejere og interesseorganisationer, og dette arbejde deltager DOF meget gerne i brugerråd og lignende.

DN anfører i deres høringssvar flere forskellige ønsker til handleplan.

Naturstyrelsen:

Natura 2000-planen er ikke en handleplan, men skal lægge til grund for bindende handleplaner som Forsvaret udarbejder efterfølgende. Det er derfor mere relevant, at fremføre ønsker til handleplan og samarbejde i denne fase. Handleplanen kommer også i offentlig høring.

4. Opjustering af indsats

Høringssvar:

Danmarks Naturfredningsforening mener, at angivelserne under flere sigtelinjer i afsnittet ”Indsatsprogram” ikke er tilfredsstillende og anfører i deres høringssvar flere forskellige ønsker til opjustering af indsatserne (forbedret/udvidet pleje).

Naturstyrelsen:

Rammerne for indsatserne er fastsat i Miljømålsloven. Der henvises til afsnittet ”Indsatsprogram” i det generelle høringsnotat.

5. Udpegningsgrundlag og afgrænsning

Høringssvar:

Vestjysk Landboforening mener at naturtyper bør fjernes fra udpegningsgrundlaget hvis de ikke findes under kortlægningen.

DOF gerne gøre opmærksom på, at følgende arter og forekomster kvalificerer til udvidelse af udpegningsgrundlaget: storspove, natravn, hedelærke, hedeheg, stor tornskade og vendehals samt også havørn, trane og sangsvane med grundlag i forventet indvandring til området.

Naturstyrelsen:

Naturstyrelsen henviser til afsnittet ”Udpegningsgrundlag og afgrænsning” i det generelle høringsnotat.

Justeringer af forslag til Natura 2000-plan nr. 67

De fremkomne bemærkninger har ikke givet anledning til ændring af planforslaget, da de indkomne høringsvar vedrører forhold som allerede er medtaget i planen eller vedrører forhold som planen ikke omfatter.

Naturstyrelsens egne justeringer af forslag til Natura 2000-plan nr. 67

Naturstyrelsens egne overvejelser har medført, at der er foretaget mindre justeringer af teksten i planen.

Hverken ændringerne som følge af de indkomne bemærkninger, eller Naturstyrelsens egne justeringer giver anledning til fornyet høring af planforslaget.

Sammenfattende redegørelse for høring over miljørapport (SMV)

Parallelt med offentlig høring af planudkast til Natura 2000-plan for område nr. 67 har SMV-redegørelse for planen været i offentlig høring i henhold til bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer §8.

Natura 2000-planens formål er at sikre eller genoprette bevaringsstatus for de arter og naturtyper, der har dannet grundlag for udpegning af Natura 2000-område nr. 67. SMV-rapporten viste ikke modstrid med andre miljøsyn, og der er i den offentlige høring *ikke modtaget kommentarer til rapporten.*

Den offentlige høring har ikke givet anledning til ændring af Natura 2000-planen, da de indkomne høringsvar vedrører forhold som allerede er medtaget i planen, eller vedrører forhold som planen ikke omfatter.

Naturstyrelsen vil overvåge effekten af Natura 2000-planen gennem det nationale overvågningsprogram NOVANA, http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/National_naturbeskyttelse/Overvaagning_af_vand_og_natur/, som følger udviklingen i naturtilstanden og arealudbredelse af de naturtyper og arter, som planlægningen omfatter. Desuden vil Naturstyrelsen i samarbejde med FødevarerErhverv og Kommunernes Landsforening overvåge fremdriften i den forudsatte forvaltningsindsats.

Afsendere af høringsvar til Forslag til Natura 2000-plan nr. 67 Borris Hede:

- ID2641 - Herning Kommune
- ID1731 - DN
- ID3353 - DOF-Vestjylland (DOF: Dansk Ornitologisk Forening)
- ID1877 - Vestjysk Landboforening

Rettelsesblad til Natura 2000-planer, hvor beregning af naturtypernes tilstand er justeret

I forbindelse med nykodning af tilstandssystemerne for naturtyper til brug for visning på Danmarks Miljøportal har Bioscience, Århus Universitet opdaget fejl i deres hidtidige beregninger af især skovtilstanden og naturtilstanden for heder og klitter.

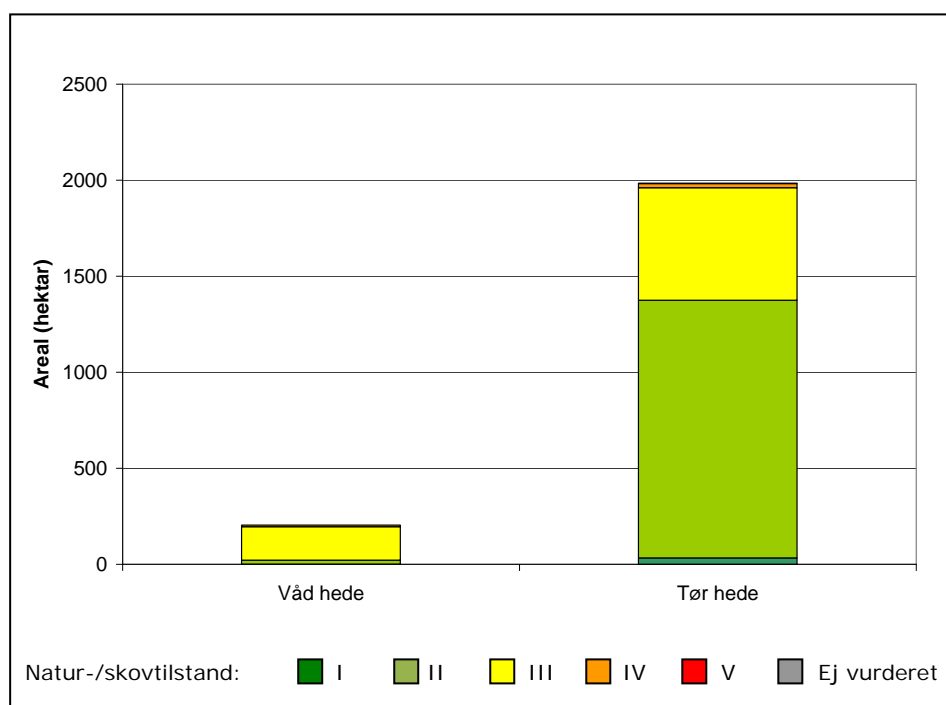
Fejlene skyldes flere forhold, men særligt at de såkaldte 'problemarter' ikke har indgået korrekt i beregningen, hvorfor artsindexet i skovtilstands-beregningen i flere tilfælde nedgraderes. Samtidig viser det sig, at hydrologi-parameteren i visse situationer uretmæssigt har talt negativt med, hvilket betyder, at strukturindekset i skovtilstands-beregningen i en række tilfælde skal opgraderes.

En nyberegning af skovtilstanden medfører ændringer i tilstandsklassen for op mod 10 % af de ca. 5.500 registreringer. For knap 200 af registreringerne betyder det en ændring fra ugunstig til gunstig skovtilstand eller omvendt. Der er fundet tilsvarende fejl i artsindexet for enkelte lysåbne naturarealer, således at ca. 150 registreringer ud af ca. 10.000 ændrer tilstand.

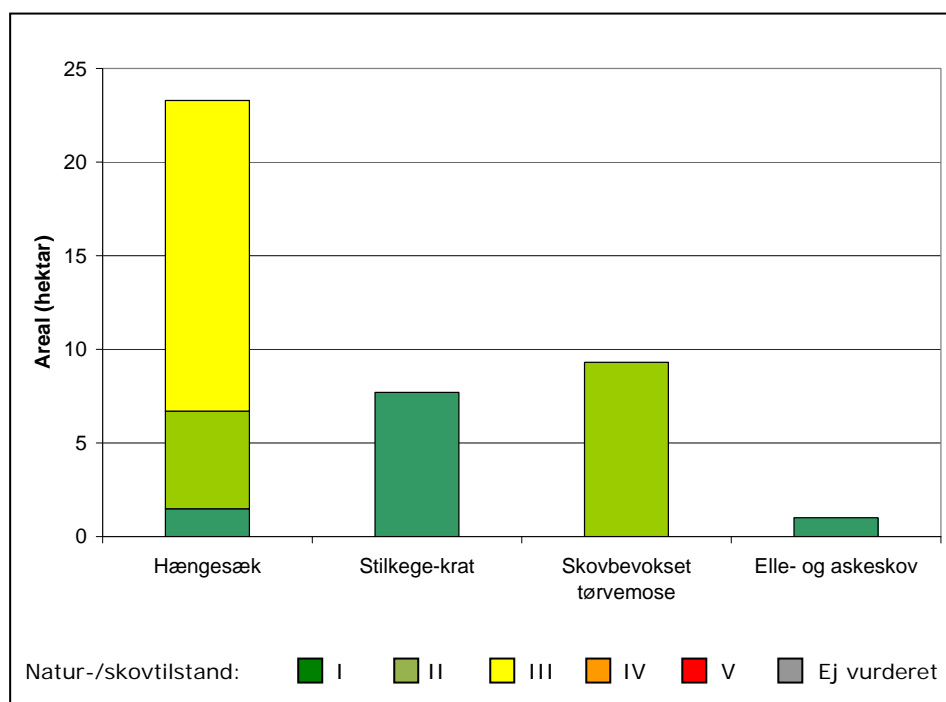
Når Danmarks Miljøportal primo februar gør en opdateret version af naturtilstandsberegneren offentlig tilgængelig, vil de nævnte korrektioner være indarbejdet.

Korrektionen medfører ikke ændringer i målsætning og indsatsprogram i Natura 2000-planen, idet målsætningen er langsigtet, og indsatsprogrammet bygger på faktuelle forhold på arealerne og ikke den beregnede skov/naturtilstand. Fejlrettelsen betyder dog, at Natura2000 planens beskrivelse af naturtypernes tilstand, og søjlerne i planernes figur 4 kan være ukorrekte. Den rettede tekst og figur 4 til plan for Natura 2000-område nr. 67 (Borris Hede):

”Ny figur 4a og 4b (kun ændringer i figur 4a og kun for Tør hede):

Figur 4a. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets arealmæssige store naturtyper, som er tilstandsvurderet.

Figur 4b. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets arealmæssige mindre naturtyper, som er tilstandsvurderet.

I det følgende nævnes eksempler på tilstandsvurderinger i området (se figur 4a og b).

Der er kortlagt fem forskellige lysåbne naturtyper, hvoraf våd og især tør hede dominerer arealmæssigt. For våd hede, tør hede, og hængesæk er relativt store andele i tilstandsklasse III (moderat) og opfylder ikke kravet til gunstig bevaringsstatus. Årsagen er at naturtyperne er påvirket af negative faktorer hvoraf de vigtigste er dårlig hydrologi og tilgroning med græsser, urter, buske og træer, herunder ikke hjemmehørende arter som optræder invasive.

Der er kortlagt 18 ha skovnaturtyper. Alle arealerne af stilkege-krat og elle- og askeskov er vurderet til tilstandsklasse I, mens hele arealet med skovbevokset tørvemose er vurderet til tilstandsklasse II. Sidstnævnte er hovedsagligt nytilvoksede arealer på forstyrret mose."

Borris Hede – N67

Indholdsfortegnelse

1. Beskrivelse af området.....	2
2. Udpegningsgrundlag.....	3
3. Foreløbig trusselsvurdering.....	4
4. Naturforvaltning og pleje.....	12
5. Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper.....	13
6. Manglende viden og yderligere vidensbehov.....	13
7. Bilag.....	14
8. Kildehenvisning.....	14

1. Beskrivelse af området

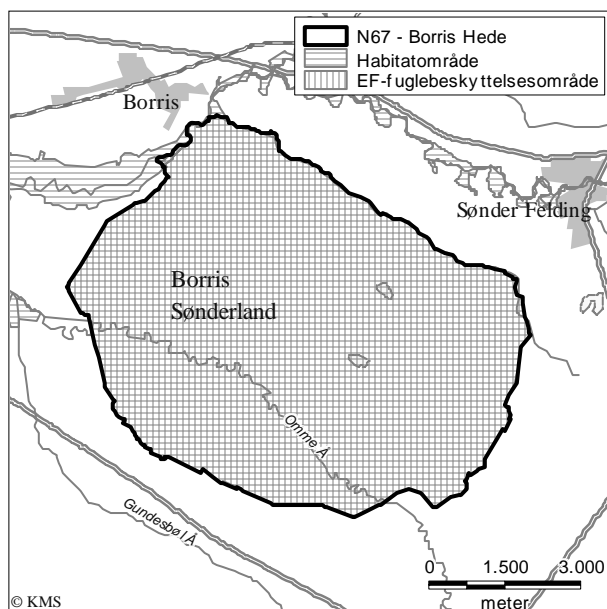
Natura 2000-området Borris Hede er udpeget som habitatområde (nr. 60) og Fuglebeskyttelsesområde (nr. 37). Det samlede areal af Natura 2000-området er 4.778 ha (se tabel 1.1).

Tabel 1.1. Oversigt over de habitat-, fuglebeskyttelses- og RAMSAR-områder, der er inkluderet i denne basisanalyse. For hvert område er områdets nummer, navn og areal (i ha) angivet, ligesom det samlede Natura 2000-områdes areal er oplyst. Kilde: <http://www2.skovognatur.dk/natura2000/database/>

Nr.	Navn	Areal (ha)
H 60	Borris Hede	4.750
F 37	Borris Hede	4,778
	Samlet areal	4.778

Borris Hede tilhører Forsvaret og anvendes som skydeterræn. Området indeholder landets største hedeareal; en stor flade med mange moser og kær, hvor kun nogle få bakker hæver sig et par meter op over terrænet, samt indlandsklitterne Røverstuer, Søbjerge, Store Blæsbjerg og Lille Blæsbjerg - et typisk hedeslettelandskab. Dette skyldes, at området dannedes ved aflejring fra smeltevandet, og derfor består af et jævnt sand- og gruslag. Området er opdelt i Borris Sønderland, hvis centrale del er tør hede med høj hedelyng (*Callúna vulgáris*), mens randområderne er fugtigere og mere artsrige. Hedemose/sø findes især i den østlige del af området (St. Engmose). I den sydvestlige del gennemstrømmer den ca. 7 km, næsten uregulerede Omme Å området. Borris Hede indeholder et meget stort område med åløb og hedemoser, som rummer bestande af truede hedefugle.

(Tekst fra: <http://www2.skovognatur.dk/natura2000/database/>).

Figur 1.1 Kort over Natura2000-områdets afgrænsning

Inden for natura 2000-området findes der en række arealer som er beskyttede efter § 3 i Naturbeskyttelsesloven. I kortmaterialet kan man se hvilke arealer der pr. 01-02-07 var registreret

som § 3-beskyttede. Det skal bemærkes at § 3-registreringen er en vejledende registrering, og at det til enhver tid er de aktuelle forhold som er gældende. Det er den lokale kommune, der har ansvaret for at vedligeholde § 3 registreringen.

2. Udpegningsgrundlag

Borris Hede er udpeget på grundlag af 7 fuglearter, 1 dyreart samt 8 naturtyper. I 2004 og 2005 er der foretaget en kortlægning af de terrestriske habitatnaturtyper indenfor habitatområderne (Fredshavn 2004). Oversigter over de udpegede naturtyper og arter fremgår af tabel 2.1, 2.2 og 2.3. Her er det også angivet, hvor data stammer fra.

*Tabel 2.1 Naturtyper som aktuelt udgør udpegningsgrundlaget for Habitatområde nr. 58. *Prioriteret naturtype. **Skovnaturtyperne kortlægges af SNS og er ikke inkluderet i denne basisanalyse. 1) Data stammer fra NOVANA overvågningsprogrammet (2004-2005) samt Ringkjøbing Amt overvågning i perioden 1988-2005. 3) Data stammer fra NOVANA kortlægning (2004-05). ***Udbredelsen af naturtypen er pt. ukendt. Naturtyperne kan ses i kortmaterialet.*

Nr.	Naturtype	Forekomster	Areal (ha)	Kilde
2310	Indlandsklitter med lyng og visse	0	0	3)
3260	Vandløb med vandplanter	-	110	1
3270	Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter	***	***	***
4010	Vådedværgbuskesamfund med klokkeløng	0	0	3)
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder)	4	1682,2	3)
5130	Enekrat på heder, overdrev eller skrænter	0	0	3)
6410	Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop	0	0	3)
9190	Stilkegeskove og krat på mager sur bund	**	**	-

Af de 5 lysåbne terrestriske naturtyper, der findes på udpegningsgrundlaget, er der kun fundet 1 ved amtets kortlægning i 2005. Dette skyldes formentlig, at kortlægningen er foretaget på et ret overordnet niveau, grundet tidsmangel. Det registrerede antal polygoner på Borris Hede er således kun tre. Dette bør holdes for øje i forbindelse med nedenstående vurderinger, hvor det er de kortlagte naturtyper, der er lavet analyser på. Herudover er der fundet 1 anden terrestrisk naturtype og 1 akvatisk som pt. ikke er på udpegningsgrundlaget. De nykonstaterede naturtyper kan ses i tabel 5.1 og 5.2. I det følgende materiale er det den kortlagte naturtype der er lavet analyser på.

Tabel 2.2 Arter som aktuelt udgør udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. 60. 1) Data stammer fra NOVANA overvågning 2004. De potentielle levesteder kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Art	Areal (ha)	Kilde
1355	Odder (<i>Lutra lutra</i>)	241	1)

Tabel 2.3 Arter som aktuelt udgør udpegningsgrundlaget for Fuglebeskyttelsesområde nr. 60. 1) Data stammer fra NOVANA overvågningen, data 2) fra DOF's Caretaker projekt <http://www.dofbasen.dk/IBA/> De potentielle levesteder kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Art	Status	Areal (ha)	Kilde
A021	Rørdrum	Y	217	2)
A081	Rørhøg	Y	4257	2)
A082	Blå Kærhøg	Y	4257	1) 2)
A140	Hjejle	Y	2442	1) 2)
A166	Tinksmed	Y	219	1) 2)
A222	Mosehornugle	Y	4003	1)
A338	Rødrygget Tornskade	Y	4271	1)

3. Foreløbig trusselsvurdering

På baggrund af de tilgængelige data om naturtyper og arters forekomster er der foretaget en foreløbig vurdering af truslerne mod arterne og naturtyperne på Borris Hede. Truslerne omfatter påvirkninger, hvor der er en begrundet mistanke om, at de har en negativ betydning for naturtilstanden. De største trusler er gennemgået i de følgende afsnit.

Samlet beskrivelse af de terrestriske naturtyper

Eutrofiering i form af deposition af atmosfærisk kvælstof udgør sandsynligvis en trussel for de tørre heder, hvilket indikeres af områderne med blåtop-bevoksninger.

Oxbøl Statsskovdistrikt har foretaget pleje ved slåning og afbrænding.

Samlet beskrivelse for naturtypen brunvandede søer og vandhuller 3160 i habitatområde nr. 60 er, at inden for området findes en række mindre søer og vandhuller. Søerne er meget brunvandede og formodes at have en lav pH. I en række søer dækker tørvemosser hele søfladen, og de vil på sigt gro til som en del af den naturlige proces og blive til hedemoser.

Samlet konklusion for vandløb med vandplanter (naturtype 3260) i habitatområde nr. 60 er, at naturtypen ikke vurderes at være truet. Den potentielle udbredelse af naturtype 3260 vurderes at udgøre ca. 110 ha. (se kort).

Samlet konklusion for vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter (naturtype 3270) i habitatområde nr. 60 er, at udbredelsen af naturtypen i habitatområde 60 pt. er ukendt. Det vurderes dog, at naturtypen ikke længere forekommer indenfor området, da den tidligere kun kan have forekommet som en konsekvens af en opstemning af Omme Å ved Sønderskov Dambrug. Denne opstemning er fjernet i sommeren 2005, hvorfor de hydrauliske forhold i Omme Å ikke længere er gunstige for naturtype 3270.

Odder

På baggrund af Odderens positive fremgang i Jylland i løbet af 1990erne, og forekomsten i Omme Å og Skjern Å vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod den inden for habitatområde nr. 60. Det er dog vigtigt, at der fortsat findes yngle- og fourageringsmuligheder inden for området.

Samlet vurdering af arter på EF-fuglebeskyttelsesdirektivet

De fleste fugle på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 er de seneste år kun registreret i et meget begrænset antal. Mosehornugle og Blå Kærhøg har kun ynglet på Borris Hede et enkelt eller to år i midten af 1990'erne, og Hjejle og Tinksmed er med hhv. 1 og 2 ynglepar meget tæt på også at kunne kaldes tidligere ynglefugle på heden. Rørdrum har aldrig været almindelig og vurderet på baggrund af områdets naturtyper vurderes det, at området maksimalt kun vil kunne huse meget få ynglepar. Det vurderes, at Rørhøg og Rødrygget Tornskade er de to arter, der bedst klarer sig inden for området. Rørhøgen har således gennem en årrække fast haft to ynglepar i området. På baggrund af områdets naturtyper og dermed potentielle ynglesteder vurderes det, at bestanden af ynglende Rørhøg altid vil være forholdsvis lav. Rødrygget Tornskade er den af de udpegede arter, der har den største bestand på Borris Hede. Der har de seneste år kunnet konstateres en markant tilbagegang i antallet af ynglepar. Årsagen til denne tilbagegang kendes ikke, men vurderes at skyldes udefra kommende faktorer – måske i vinterkvartererne.

Områdets status som militært øvelsesområde, antages også at have en negativ effekt for flere af områdets sjældne ynglefugl, effekten af denne forstyrrelse kendes dog ikke.

3.1. Beskrivelse af naturtilstanden i de terrestriske naturtyper

I forbindelse med kortlægningen af de 18 terrestriske, lysåbne habitattyper (Fredshavn 2004) er der foretaget en registrering af udbredelsen af en række naturtype-karakteristiske strukturer. Disse strukturer er delt op i negative og positive strukturer. De positive strukturer er til stede i veludviklede og typiske forekomster af naturtypen under mere eller mindre upåvirkede forhold. Tilsvarende vidner de negative strukturer om en stærkt påvirket naturtype. I felten er strukturernes samlede omfang registreret på en tre-trins skala: udbredte (U), spredte (S) eller ikke tilstede (I).

Tabel 3.1 giver en oversigt over de enkelte naturtypers fordeling i forhold til deres indhold af positive og negative strukturer. Mørkegrøn farve viser veludviklede naturtyper, som tilsyneladende ikke er udsat for nogle nævneværdige trusler, mens mørkerød farve viser dårligt udviklede naturtyper, der antagelig påvirkes kraftigt af en eller flere trusler.

Tabel 3.1 Procentvis fordeling af negative og positive strukturer i de polygoner, hvor de enkelte naturtyper er registreret. For både negative og positive strukturer er angivet om strukturerne samlet set er udbredte (U), spredte (S) eller ikke tilstede (I). Strukturerne er beskrevet i Fredshavn (2004).

Tør hede (4030)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
U	0	0	73
S	0	9	18
I	0	0	0

1682,2 ha

3.1.1. Eutrofiering

Terrestriske naturtyper

I forbindelse med kortlægningen af de terrestriske naturtyper er der foretaget en registrering af, hvor stor en andel af de kortlagte arealer, der er tydeligt påvirket af landbrugsdrift. Påvirkningerne omfatter gødningsspredning, atmosfærisk deposition, afdrift med sprøjtemidler eller påvirkning med erosionsmateriale fra dyrkede arealer (Fredshavn 2004). I praksis er det vanskeligt at identificere

påvirkninger som atmosfærisk deposition og afdrift af sprøjtemidler, hvorfor registreringerne næsten udelukkende dækker over tegn på direkte gødskning.

Alle arealerne af den kortlagte naturtype er på grundlag af kortlægningsdataene vurderet til at være uden tydelige påvirkninger fra landbrugsdrift. Når der ikke er registreret påvirkning af de tørre heder (4030) skyldes det formodentlig, at dokumentationsfeltet lavet i forbindelse med kortlægningen er lagt på hedearealer langt fra landbrugsarealer. Påvirkning via atmosfæren er derfor, som ovenfor nævnt, vanskelig at registrere ved den valgte metode.

I forbindelse med kortlægningen af de terrestriske naturtyper er der foretaget en registrering af udbredelsen af positive og negative strukturer, der kan relateres til næringsstofbelastning. Blandt de ændringer, der kan indtræffe som følge af næringsstofbelastning er tilbagegang af laver og mosser, da de er lavtvoksende og derfor særligt udsatte for at blive udkonkurreret af kraftigt voksende vegetation. Det samme gælder lavtvoksende og lyskrævende plantearter, der er karakteristiske for artsrige plantesamfund. Blandt de arter, der regnes som indikatorer for øget næringsstofbelastning er græsarterne Blåtop, Bølget Bunke, Alm. Rajgræs, Alm. Kvik samt arter som Ager-Tidse, Stor Nælde og Vild Kørvel. Tabel 3.2 viser en oversigt over forekomsten af negative strukturer der er relateret til eutrofiering.

Tabel 3.2 Viser forekomsten af negative strukturer der er relateret til eutrofiering i de enkelte kortlagte naturtyper.

Naturtype	Strukturer	Antal forekomster ud af total forekomster
4030	Dominans af Blåtop eller Bølget Bunke	4/4

Tabellens resultater indikerer, sammenholdt med det aktuelle kvælstofdepositionsniveau, at eutrofiering er en trussel for opretholdelsen af hedesamfundene på de tørre heder (4030).

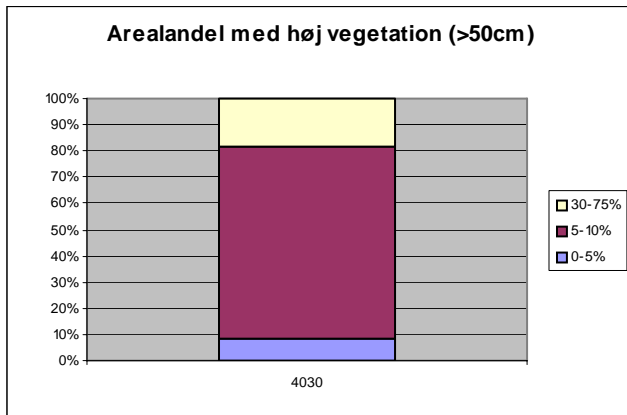
3.1.2. Tilgroning

Terrestriske naturtyper

Tilgroning er i dag en alvorlig trussel mod opretholdelsen af de lysåbne naturtyper og deres karakteristiske vegetation. Dette gælder ikke mindst hederne, hvor forskellige arter af gran, fyr og lærk sammen med løvtræer som bævreasp og glansbladet hæg indvandrer.

Således er ekstensiv udnyttelse i form af græsning og høslæt centralt for en lang række af de terrestriske naturtyper, der er opført på habitatdirektivets bilag I. Såfremt den traditionelle græsning og høslæt på disse naturtyper ophører, vil de hurtigt vokse til i rørsump, højstauder, åbne krat og endeligt skov. På et tidspunkt i denne successionsrække forsvinder de skyggefølsomme arter, hvorved naturtypen ændrer karakter og udvikler sig til en ny type natur (strandengene dog undtaget). Afvanding og eutrofiering kan medføre en accelereret tilgroning.

Tilgroningen kan vurderes ud fra arealandelen af områderne med vegetation der er højere end 50 cm (figur 3.1).

Figur 3.1 Den arealmæssige andel af de kortlagte naturtyper hvor vegetationshøjden er over 50 cm. 0 -5 %, 5-10 % og 30-75 % angiver hvor stor en andel af det kortlagte areal der har en vegetationshøjde på over 50 cm.

På 100 % af de tørre heder er der registreret vedplanter på 1-10 % af arealerne.

Tabel 3.3 Viser forekomsten af negative strukturer som er relateret til tilgroning i de enkelte kortlagte naturtyper.

Naturtype	Strukturer	Antal forekomster ud af total forekomster
4030	Dominans af blåtop eller bølget bunke	4/4

Det kan konkluderes, at tilgroning er en trussel på de tørre heder (4030).

3.1.3. Hydrologi

Terrestriske naturtyper

En naturlig hydrologi uden afvanding eller vandløbsvedligeholdelse vil som hovedregel fremme den mest naturlige udvikling af de forskellige naturtyper. Afvanding samt nærtliggende vandindvinding sænker det naturlige vandspejl og medfører en gradvis udtørring af arealet.

Afvanding og udtørring er ikke et problem for de tørre heder (4030).

3.1.4. Invasive arter

Terrestriske naturtyper

De invasive arter hører ikke naturligt hjemme i den danske natur. De er typisk blevet indført af mennesket og mange af dem er efterhånden blevet et stort problem, fordi de spreder sig til naturområderne. Her kan de danne store bestande og derved fortrænge det vilde plante- og dyreliv.

Der er i forbindelse med kortlægningsarbejdet ikke registreret invasive arter på de tørre heder (4030) på Borris Hede. Dette vidner dog igen om et noget udetaljeret og ikke grundigt kortlægningsarbejde, idet f.x. almindelig Bjerg-Fyr forekommer flere steder på heden.

3.2. Beskrivelse af naturtilstanden i de akvatiske naturtyper

3.2.1. Brunvandede søer og vandhuller (3160)

Bevaringsstatus for naturtype 3160 er på nationalt plan ikke vurderet, men brunvandede søer/vandhuller er relativt almindeligt forekommende i Danmark. Naturtypen er begrænset til områder, hvortil der sker tilførsel af humusstoffer fra det omgivende opland (Søgaard et. al., 2003).

Inden for habitatområde nr. 60 findes en række mindre søer og vandhuller, som Ringkjøbing Amt har besøgt i 2001. En række af søerne i området vurderes at opfylde kriterierne for udpegningsgrundlaget for brunvandede søer og vandhuller. Følgende søer og sø-områder er medtaget i udpegningen. Kildesø, Gårdmosedam (Kvindly), Langdam, søer ved Fuglemose samt søer ved Vistolhøj, De øvrige søer i området er kunstige og dannet som følge af opstemninger, se kortmaterialet.

Kildesø og Langdam formodes at være naturlige hedesøer. En række af de øvrige søer er opstået som følge af tørvegravning og må formodes at gro til med tørvemosser som en del af den naturlige proces. En række af søerne er allerede i dag dækket af tørvemosser. Alle søerne har en lav pH og er meget brunvandet, hvilket betyder, at forekomsten af vegetation i en del af søerne er meget sparsom. De hyppigst forekommende arter er tørvemosser. Endvidere er Liden Blærerod og Storlæbet Blærerod registreret med spredte forekomster ved henholdsvis Langdam og søer ved Fuglemose (Ringkjøbing Amt 2001).

Tabel 3.4. Registreringer af undervandsvegetationen (DAFOR-skalaen) i søer beliggende inden for habitatområde nr. 60 fra 2001 (Ringkjøbing Amt, 2001). DAFOR-skalaen (Dominant, Abundant, Frequent, Occasional, Rare) betegner frekvensen/abundancen af arter i et område. Skalaen er en intervallskala med fem lige store klasser.

	Kildesø	Gårdmosedam	Langdam	Søer v. Vistolhøj	Søer v. Fuglemose
Tørvemosser	D	D/R	R	D	
Spagnum sp.					D
Liden Blærerod	R		R		
Storlæbet blæreord.					R
Liden Siv	R		R		

Samlet beskrivelse for naturtype 3160 i habitatområde nr. 60 er, at inden for habitatområdet findes en række mindre søer og vandhuller. Søerne er meget brunvandede og formodes at have en lav pH. I en række søer dækker tørvemosser hele søfladen, og de vil på sigt gro til som en del af en naturlige proces og blive til hedemoser.

3.2.2. Vandløb med vandplanter (3260)

Den nationale bevaringsstatus for naturtype 3260 er ikke vurderet, men vandløbenes plantesamfund er blevet stærkt forarmede i løbet af de sidste 100 år (Søgaard et. al., 2003). Udbredelsen af habitattypen 3260 er vurderet ud fra de botaniske registreringer der er indsamlet i forbindelse med Ringkjøbing Amts regionale vandløbstilsyn i perioden 1988-2005. Naturtypen vurderes at forekomme, hvis tre kriterier er opfyldt i amtets registrering: Mindst én af de naturtypespecifikke arter skal være til stede (jf. Søgaard et. al 2003), vandløbet er kun let eller moderat modificeret, og den biologiske vandløbskvalitet skal være faunaklasse 4 eller derover.

Sdr. Omme Å, der er det største vandløb indenfor habitatområde 60, henligger i naturtilstand med gode fysiske forhold og med en rig flora og fauna. De øvrige vandløb er mindre og mere regulerede. Naturtype 3260 vurderes dog også at forekomme i nogle af disse. Ringkjøbing Amt har ikke kendskab til at der foretages grødeskæring i vandløbene indenfor habitatområde 60. På baggrund af dette samt den aktuelle forekomst vurderes naturtype 3260 ikke at være truet i hverken Sdr. Omme Å eller de andre mindre vandløb, hvor naturtypen pt. vurderes at forekomme.

Samlet konklusion for vandløb med vandplanter (naturtype 3260) i habitatområde nr. 60 er, at naturtypen ikke vurderes at være truet. Den potentielle udbredelse af naturtype 3260 vurderes at udgøre ca. 110 ha. (se kort).

3.2.3. Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter (3270)

Den nationale bevaringsstatus for naturtype 3270 er ikke vurderet, men naturtypen vurderes at være sjælden i Danmark, pga. den udbredte regulering og oprensning af vandløbene (Søgaard et al., 2003). Udbredelsen af naturtypen i habitatområde 60 er pt. ukendt. Det vurderes dog, at naturtypen ikke længere forekommer indenfor området, da den tidligere kun kan have forekommet som en konsekvens af en opstemning af Omme Å ved Sønderskov Dambrug. Denne opstemning er fjernet i sommeren 2005, hvorfor de hydrauliske forhold i Omme Å ikke længere er gunstige for naturtype 3270.

3.3. Beskrivelse af Arter

Odder

Bestand: I slutningen af 1950'erne kunne man kun få et billede af odderens udbredelse ved at se på antallet af skudte dyr. På daværende tidspunkt blev der nedlagt knap 500 Oddere i Danmark. I 1967 blev Odderen fredet, men på dette tidspunkt var den danske bestand gået drastisk tilbage. Nedgangen fortsatte gennem 1970'erne og 1980'erne. I 1984-1986 viste en undersøgelse, at der kun fandtes oddere i Midt- og Nordvestjylland. Odderen gik også tilbage i de andre europæiske lande. Dette medførte at den i 1992, da direktivet blev implementeret i Europa, blev medtaget på habitatdirektivets bilag II og IV, hvor arter der kræver udpegning af særlige bevaringsområder og streng beskyttelse er medtaget. I 1996 viste en landsdækkende undersøgelse, at spredt sig. Odderen blev, ud over de tidligere kerneområder, således også registreret i store dele af Vendsyssel, Djursland og mod syd havde den bredt sig mod syd ned gennem Ringkjøbing amt.

I forbindelse med NOVANA overvågningen, blev odderens forekomst igen undersøgt på 586 stationer fordelt over hele landet. I Ringkjøbing amt blev forekomsten på 151 stationer ved vandløb, søer og fjorde undersøgt. Der blev fundet positive spor efter odder på 136 af disse stationer. Inden for habitatområde nr. 60 blev der ikke registreret odder ved NOVANA undersøgelsen, men umiddelbart opstrøms habitatområdet i Omme Å og umiddelbart nedstrøms området i Skjern Å blev den registreret flere steder.

Foreløbig trusselvurdering: På baggrund af odderens positive fremgang i Jylland i løbet af 1990'erne, og forekomsten i Omme Å og Skjern Å vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod den inden for habitatområde nr. 60. Det er dog vigtigt, at der fortsat findes yngle- og fourageringsmuligheder inden for området.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortet. Ved udpegningen er medtaget vandløbene og de vandløbsnære arealer langs Omme Å, Kærbæk (Odderskær Bæk) og Gjaldbæk. I alt vurderes det potentielle levested inden for habitatområde nr. 60 at udgøre ca. 241 ha.

Rørdrum

Bestand: Rørdrum har altid været en sjælden ynglefugl inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37, der var således kun et par i perioden 1993-1994. Siden har Rørdrum fortsat været en sjælden fugl inden for området, og det vurderes ikke, at arten yngler inden for område nr. 37 på nuværende tidspunkt. I forbindelse med NOVANA programmet skal der i 2008 foretages optællinger af ynglende rørdrum inden for fuglebeskyttelsesområderne.

Foreløbig trusselsvurdering: Rørdrum er afhængig af større arealer af uforstyrret rørskov i brak- eller ferskvandsområder. Vandstanden i yngleområdet skal være høj (min 15 cm) i yngletiden (1/2-1/6), således at ynglelokaliteterne er sikre for evt. rovdyr. Lokalt i fuglebeskyttelsesområde nr. 37 vurderes forholdene at være tilfredsstillende og nogenlunde konstante i rørskovsbevoksningerne langs Omme Å.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortet. Ved udpegningen er medtaget arealer med eksisterende, rørskov velegnet til skjul og reder, samt lavvandede åbne vandflader i kanten af rørskoven til fouragering. I alt vurderes det potentielle levested inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 at udgøre ca. 217 ha.

Rørhøg

Bestand: Den europæiske bestand blev i 1997 anslået til ca. 29.000 par og udviklingen i antal til at være aftagende. Den danske ynglebestand har siden 1970'erne derimod været stærkt stigende. Det blev således vurderet at der i perioden 1970 frem til midten af 1990'erne skete en stigning fra ca. 100 par til 650 par. Arten vurderes at være mest talrig på øerne (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 ynglede der 2 par Rørhøge i 1994-1995. På baggrund af observationer af Rørhøg i området igennem en årrække vurderes der stadig at være to ynglepar (Østergaard pers. comm.)

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund områdets karakter som militærøvelsesområde med en meget begrænset adgang og forstyrrelser på de potentielle levesteder vurderes der ikke at være noget til hinder for, at enkelte par vil kunne yngle langs Omme Å. Eller ved nogle af områdets største søer som f.eks. Gåsemosedam, og den opstemmede sø ved "Lange Jan Dæmning".

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortet. Der er medtaget våde arealer dækket af mose og tagrør langs Omme Å samt søer og moser i området. Endelig er hede- og landbrugsarealer medtaget som potentielle fourageringssteder. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 4.200 ha.

Blå kærhøg

Bestand: Den europæiske bestand af Blå Kærhøg blev i 1997 anslået til 10.000 par. Arten har været i tilbagegang i de lande, med undtagelse af Holland. I Danmark genindvandrede den som ynglefugl i 1992, og har siden ynglet med 0-5 par årligt. Arten er således en meget uregelmæssig ynglefugl der let kan forsvinde igen (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 ynglede ét enkelt par Blå Kærhøge i 1994 og 1995 (DOF). I forbindelse med Ringkjøbing Amts optællinger i NOVANA programmet i 2005 blev der i juni måned set en ung hun i den nordlige del af området, men det vurderes, at der ikke var tale om en ynglefugl.

Foreløbig trusselsvurdering: Borris Hede er et af de få områder i Danmark hvor Blå Kærhøg kan tænkes at yngle. Det vurderes, at forholdene i området vil være tilfredsstillende for et enkelt par af denne meget sjældne danske ynglefugl. Men med en bestand som den nuværende er det meget tvivlsomt om den Blå Kærhøg igen indfinder sig som ynglefugl på Borris Hede.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortet. Der er medtaget våde arealer dækket af mose og tagrør langs Omme Å samt søer og moser i området. Endelig er hede- og

landbrugsarealer medtaget som potentielle fourageringssteder. Området er sammenfaldende med området for rørhøg. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 4.200 ha.

Hjejle

Bestand: De danske ynglefugle af Hjejle tilhører den sydlige race af Hjejle. Denne race har overalt været udsat for markante tilbagegange, og allerede i 1975 blev det vurderet, at racen var næsten udryddet (Cramp et al. 1985). I Danmark har tilbagegangen af Hjejle som ynglefugl været sammenlignelig med det der er set på europæisk plan. I takt med hederne er blevet opdyrkede er antallet af ynglefugle blevet mindre. Allerede i 1930'erne blev den danske ynglebestand opgjort til 45-78 par alle i det nordlige Jylland. Fra da er det kun gået tilbage og i 1984 blev der registreret 5-12 par og i 2000 2-5 par (Pihl et al. 2005). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 blev hjejle genfundet som ynglefugl i 1994, hvorfra den havde været forsvundet siden 1954. I 1995 blev der registreret 4 ængstelige fugle, så det blev anslået, at der var tale om 4 par. Det vurderes at dette antal kan være en anelse for højt, for i 2004 og 2005 blev der kun registreret et ynglepar på hedearealet ved Hvolligvej (Østergaard pers. comm. Bundgaard 2006). Dette område er karakteriseret af meget lav vegetation som en følge af de hyppige små brænde i området som en følge af militær aktivitet.

Foreløbig trusselvurdering: Med kun et enkelt ynglepar på Borris Hede er det formentlig kun et spørgsmål om tid inden Hjejle helt er forsvundet som ynglefugl fra området. Langt den største del af hedearealerne på Borris Hede har en vegetationshøjde der umuliggør yngel for Hjejlen. Det bør derfor sikres, at der sker afbrænding eller slåning af langt større hedearealer end det er tilfældet i øjeblikket. Rydning af hedeområder uden for nedslagsområderne vil formentlig også kunne sikre arten mere fredelige yngleområder, end de der benyttes i dag.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortet. Der er medtaget det nuværende yngleområde, men også områder med høj hedevegetation der med en aktiv indsats vil kunne gøres egnet som yngleområder er medtaget. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 2.447 ha.

Tinksmed

Bestand: Den europæiske bestand af Tinksmed blev i 1997 opgjort til 1,2 mio. par. Bestanden i Finland har været aftagende og det vurderes, at forhold uden for yngleområderne, måske i vinterkvarteret, kan være årsag til dette. Den danske ynglebestand har været nogenlunde konstant siden 1980'erne. Der har dog været nedgang i yngleområderne i Midt- og Sønderjylland, og er nu koncentreret i nogle få områder i Thy (Pihl et al. 2003). Det vurderes af den danske bestand af tinksmed i 2005 var på 66-67 ynglepar (Østergaard pers. comm). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 har arten været i tilbagegang de seneste fem år. Der blev således registreret 4-5 ynglepar i 2000, dette var faldet til 2 ynglepar i 2003, og i 2005 blev der trods intensiv eftersøgning kun registreret ét ynglepar ved Gåsemosedam (Bundgaard 2006, Østergaard pers. comm.)

Foreløbig trusselvurdering: Bestanden af Tinksmed på Borris Hede har, som de øvrige bestande i Midt- og Sønderjylland været udsat for tilbagegang den seneste årrække. Det vurderes, at tilgroning af hedemoseerne omkring søerne i området, kan være medvirkende årsag til den konstaterede tilbagegang. Det må også formodes, at udefrakommende faktorer kan have betydning for nedgangen i den danske bestand af Tinksmed.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortet. Der er medtaget det nuværende yngleområde omkring Gåsemosedam. De tidligere yngleområder omkring områdets øvrige søer er også medtaget. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 219 ha.

Mosehornugle

Bestand: Den europæiske bestand (- Rusland) blev i 1997 anslået til 14.000-26.000 par. Udviklingen i Europa har været aftagende, den findes således stort set ikke længere i Centraleuropa. I

Rusland vurderes bestanden af være reduceret med 50 % siden 1970. I Danmark har tilbagegangen også været markant. I perioden 1978-1981 blev bestanden vurderet til 24-41 sikre ynglepar men siden har arten været i tilbagegang, og i forbindelse med amternes NOVANA overvågning i 2005 blev der slet ikke registreret ynglende Mosehornugle i landet (DMU 2006). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 37 har mosehornugle ynglet med 2 par i to mindre mosepartier 1996. Arten har sandsynligvis ikke ynglet på Borris Hede siden.

Foreløbig trusselvurdering: Mosehornugle har været udsat for en kraftig tilbagegang i Danmark, og arten vurderes at være i umiddelbar fare for at være udryddet som dansk ynglefugl. Det vurderes, at der vil være plads til et enkelt eller to ynglepar på Borris Hede, såfremt der igen sker en vækst af den danske ynglebestand.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortet. Der er medtaget hedearealerne og de mere fugtige områder omkring søerne inden for området. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 3.946 ha.

Rødrygget Tornskade

Bestand: Den europæiske bestand af Rødrygget Tornskade blev i 1997 med nogen usikkerhed anslået til 2,2 mio. par. Bestanden har været faldende de sidst 20-30 år. I Danmark vurderes bestanden at være på 1500-3000 par. Dette antal vurderes, at have været nogenlunde fast siden starten af 1970'erne (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde 37 blev bestanden i 1993-1994 vurderet til at være 21-23 par (Miljø- og Energiministeriet 1995). Det vurderes, at antallet af ynglepar på Borris Hede er faldet siden. I Ringkøbing amt findes der foruden Borris Hede forholdsvis gode ynglebestande i Klosterheden (NATURA 2000 område nr. 224) og Flyndersø, Stubbergård Sø området (NATURA 2000 område nr. 41) (Novrup pers. comm.)

Foreløbig trusselvurdering: Der er ikke noget der umiddelbart kan forklare tilbagegangen på Borris Hede. Området har ikke været udsat for de stor ændringer, og det vurderes at der forsat vil være grundlag for en stor ynglebestand indenfor fuglebeskyttelsesområde nr. 37. Årsagen til fluktuationerne i de danske ynglebestande vurderes bl.a. at hænge sammen med vejrforholdene i yngletiden samt evt. biotopændringer (Grell 1998)

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortet. Der er medtaget hedearealerne og de mere fugtige hedemoseområder inden for området. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 4.146 ha.

4. Naturforvaltning og pleje

4.1.1. Tidligere plejeindgreb

Amtet har ikke foretaget pleje på Borris Hede.

4.1.2. Nuværende plejeindgreb

Borris Hede, der er militært skydeterræn, plejes efter drifts- og plejeplanen for området udarbejdet af Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med forsvaret. Den primære pleje er hedepleje, der foregår ved slåning og afbrænding. Plejen foretages af Oxbøl Statsskovdistrikt.

5. Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper

5.1. Terrestriske naturtyper

Tabel 5.1. Naturtyper som er kortlagt i habitatområdet nr. 60, men som ikke på nuværende tidspunkt er på udpegningsgrundlaget. *Prioriteret naturtype. 1) Data stammer fra NOVANA overvågningsprogrammet (2004-2005) samt Ringkjøbing Amt overvågning i perioden 1988-2005 3)Data stammer fra NOVANA kortlægning (2004-05). Naturtyperne kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Naturtype	Forekomster	Areal (ha)	Kilde
7140	Hængesæk og andre kærsmfund dannet i flydende vand	1	< 0,5	1

5.2. Akvatiske naturtyper

Ud over de naturtyper der er på udpegningsgrundlaget, er der ved Amtets kortlægning i 2005 fundet en række habitatnaturtyper, som kan ses i tabel 6.2.

Tabel 5.2. Naturtyper som er kortlagt i habitatområdet nr. 60, men som ikke på nuværende tidspunkt er på udpegningsgrundlaget. *Prioriteret naturtype. 1) Data stammer fra NOVANA overvågningsprogrammet (2004-2005) samt Ringkjøbing Amt overvågning i perioden 1988-2005 3)Data stammer fra NOVANA kortlægning (2004-05). Naturtyperne kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Naturtype	Forekomster	Areal (ha)	Kilde
3160	Brunvandede søer og vandhuller	12	8	1

5.3. Arter

Amtets elfiskeri har vist, at der hvert år går laks op for at gyde i Sdr. Omme Å. Omfanget er ukendt, men så sent som i november 2005 elfiskede Ringkjøbing Amt en 16,5 km lang strækning opstrøms habitatområde 60. I alt blev der fanget 8-10 laks og lakseyngel blev registreret på 3 lokaliteter. Vandløbene må desuden formodes at være potentielle gyde- og opvækstområder for både Bæk-, Flod- og Havlampret. Dokumentation herfor mangler, da amtet aldrig har eftersøgt disse arter indenfor habitatområdet. Bæklampretten er dog registreret længere opstrøms i Sdr. Omme Å, samt i Kærbæk der danner den nordlige grænse for habitatområdet

Grøn Kølleguldsmed er ved flere lejligheder registreret i Omme Å både inden og udenfor habitatområdet.

6. Manglende viden og yderligere vidensbehov

Der mangler dokumentation for lampretarternes forekomst i Sdr. Omme Å-systemet. Der bør på den baggrund gennemføres en overvågning af disse internationalt beskyttede arter, således administrationen af habitatområdet kan gennemføres på et fagligt forsvarligt grundlag, der tilgodeser de udpegede arters behov.

Søer

I vandrammedirektivets basisanalyse I og II er der foretaget en konkret vurdering af søer > 5 ha. eller specifikt målsatte i henhold til regionplanen, hvilket betyder at de øvrige søer ikke er vurderet særskilt. Det er således ikke muligt at sammenstille søerne beliggende i habitatområde nr. 60 med basisanalysen.

Data til fremtidig administration af de internationalt beskyttede fuglearter.

For de fuglearter der er medtaget på udpegningsgrundlaget, bør det sires at der indsamles data der i tilstrækkelig omfang belyser disse internationalt beskyttede fuglearters forekomst inden for området. Viden om arternes forekomst og krav til yngle- og rasteforhold er af afgørende betydning for at kunne udføre en forsvarlig administration af de udpegede EF-fuglebeskyttelsesområder.

7. Bilag

Kort over naturtyper og arters udbredelse kan ses i kortmaterialet.

8. Kildehenvisning

Bundgaard, P. (2006): Overvågning af arter. NOVANA 2004-2009. Notat fra Ringkjøbing Amt til DMU.

Cramp, S. & K. E. L. Simmons (red.) (1985). The Birds of Western Palearctic. Vol III. Oxford University Press.

DOF's Caretaker Projekt. <http://www.dofbasen.dk/IBA/lokalitet.php>

Danmarks Miljøundersøgelser (2006). NOVANA. Arter 2004-2005.

Fredshavn (2004). Teknisk anvisning til kortlægning af terrestriske naturtyper.

Grell, M. (1998). Fuglenes Danmark.

Ringkjøbing Amt (2001) Notat - Besigtigelse af søer på Borris Sønderland den 12. juli 2001 i forbindelse med overvågning/udpegning af habitatområder, (upubliceret notat).

Pihl, S., Clausen, P., Laursen, K., Madsen, J. & Bregnballe, T. (2003). Bevaringsstatus for fuglearter omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet. Faglig rapport fra DMU, nr. 462.

Skov og Naturstyrelsens hjemmeside (2006).
<http://www2.skovognatur.dk/natura2000/database/>

Søgaard, B., Skov, F., Ejrnæs, R., Nielsen, K.E., Pihl, S., Clausen, P., Laursen, K., Bregnballe, T., Madsen, J., Baatrup-Pedersen, A., Søndergaard, M., Lauridsen, T.L., Møller, P.F., Riis-Nielsen, T., Buttenschøn, R.M., Fredshavn, J., Aude, E. & Nygaard, B. 2003: Kriterier for gunstig bevaringsstatus. Naturtyper og arter omfattet af EF-habitatdirektivet & fugle omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet. 2. udgave. Danmarks Miljøundersøgelser. 462 s. – Faglig rapport fra DMU, nr. 457. <http://faglige-rapporter.dmu.dk>.

J.nr. SNS 303-00028

Den 16. marts 2007

Natura 2000 – Basisanalyse

Udarbejdet af Landsdelscenter Midtjylland for

skovbevoksede fredskovsarealer i:

Habitatområde nr. H60 Borris Hede

Fuglebeskyttelsesområde nr. F37 Borris Hede

INDHOLD

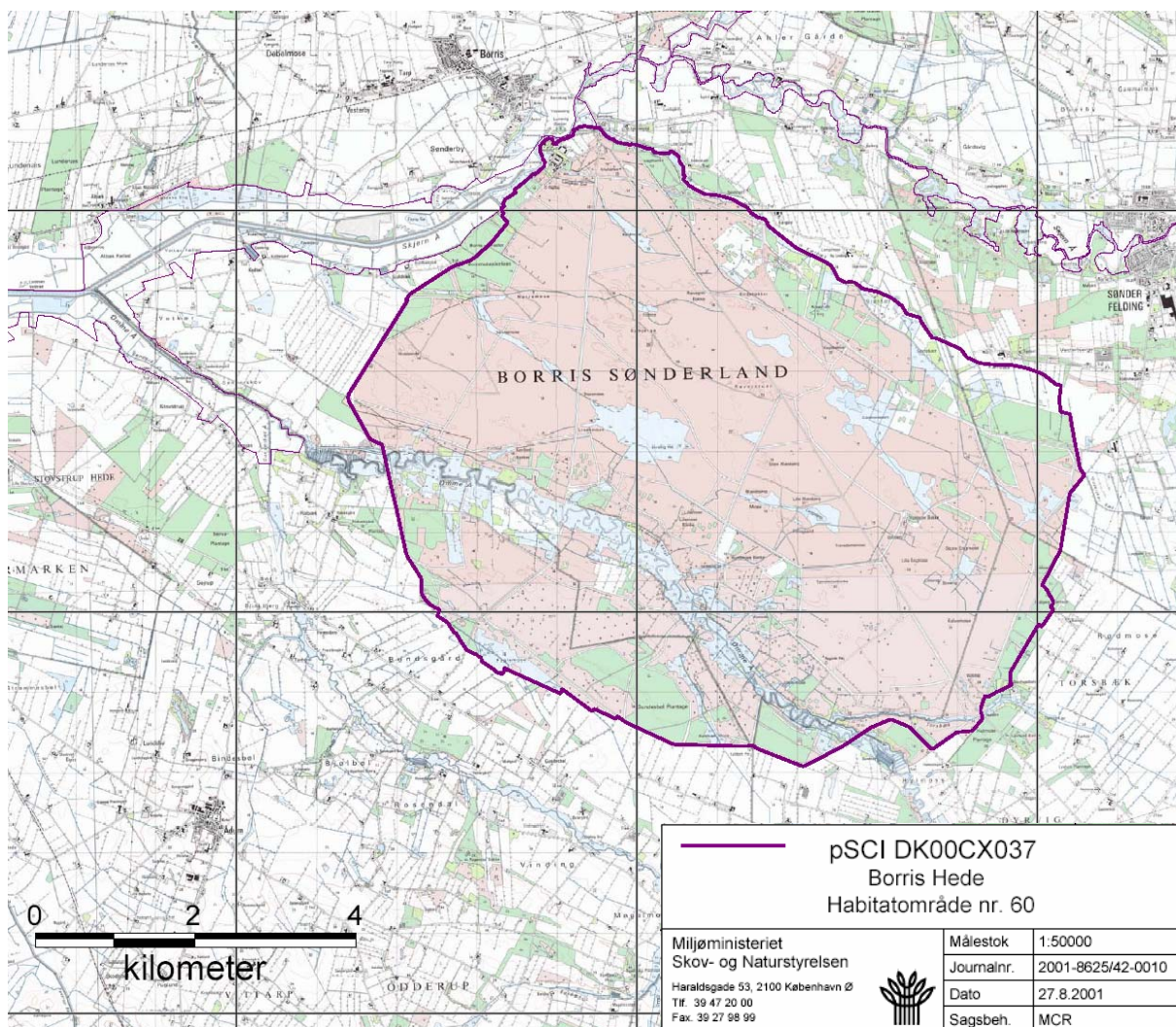
1	Beskrivelse af området	3
2	Udpegningsgrundlaget.....	5
3	Datapræsentation	6
4	Foreløbig trusselsvurdering	6
5	Modsatrettede interesser	7
6	Naturforvaltning og pleje.....	7
7	Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper	7
8	Liste over manglende data.....	7
9	Liste over anvendt materiale.....	7
Bilag 1 Kort over registrerede naturtyper/levesteder		9
Bilag 2 Data for naturtyper og arter		10
Bilag 3 Foreløbig trusselsvurdering		15

1 Beskrivelse af området

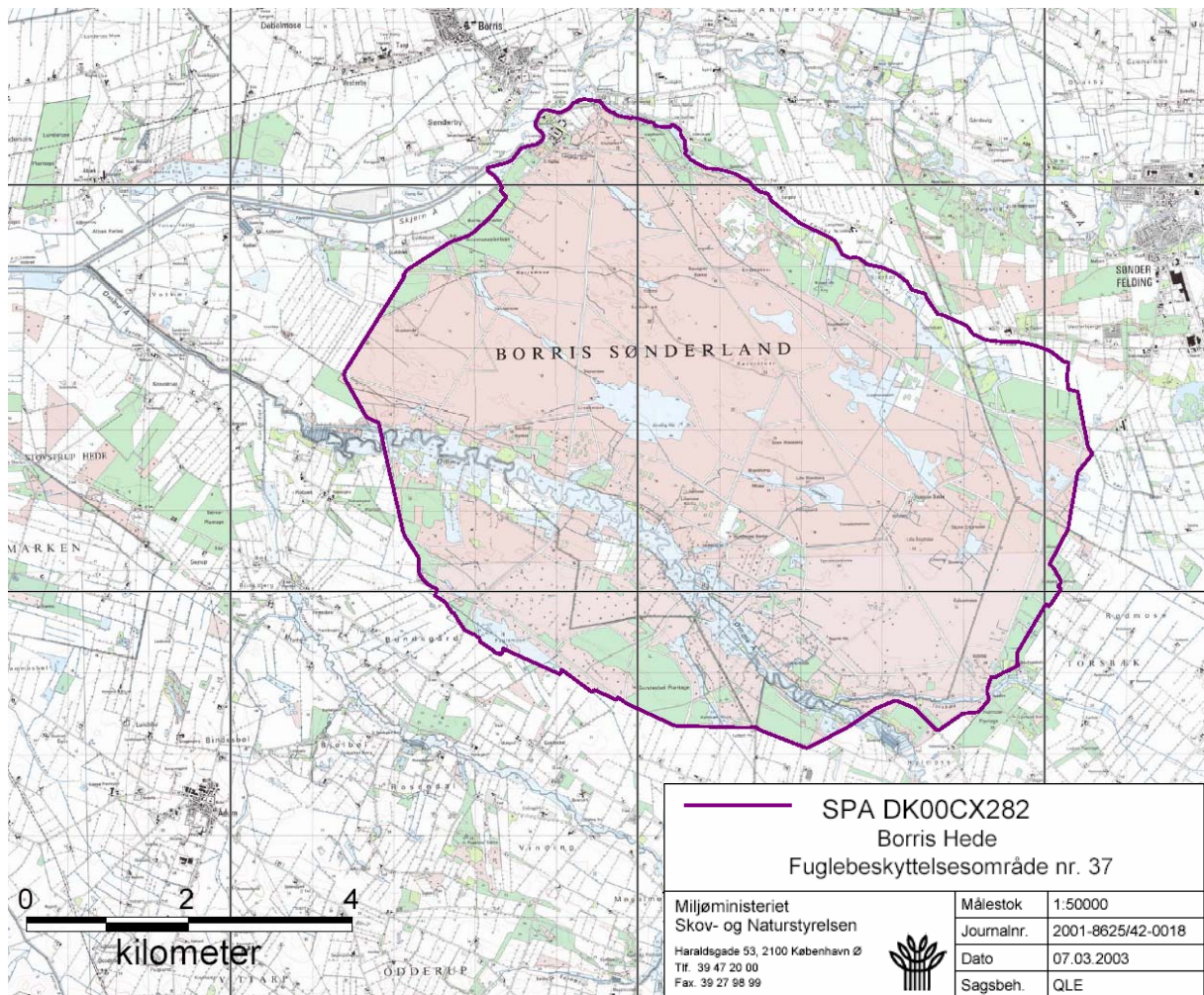
Natura 2000-området Borris Hede er udpeget som habitatområde nr. 60 og fuglebeskyttelsesområde nr. 37.

Nr.	Navn	Areal (ha)
H 60	Borris Hede	4.750
F 37	Borris Hede	4.759
	Samlet areal Natura 2000	4.759

Tabel 1.1. Oversigt over de habitat- og fuglebeskyttelsesområder, der er inkluderet i denne basisanalyse. Da habitat- og fuglebeskyttelsesområderne er delvist sammenfaldende, svarer det samlede areal ikke til summen af udpegningerne. Kilde: <http://www.skovognatur.dk/Natura2000/>.

Figur 1.1: Kort over habitatområde nr. 60.

Figur 1.2: Kort over fuglebeskyttelsesområde nr. 37.

Som det fremgår af tabel 1.1 og figur 1.1 og 1.2 er Natura2000-området Borris Hede udpeget som både habitat- og fuglebeskyttelsesområde. Områderne er næsten helt sammenfaldende bortset fra et mindre areal i den nordlige del langs Skjern Å.

Borris Hede indeholder landets største hedelandskab med moser og kær samt indlandsklitter. Det flade sandede og magre terræn gør området til et typisk hedeslettelandskab dannet af aflejringer fra smeltevand fra sidste istid. Området er af national- såvel som international betydning i kraft af de landskabelige, flora- og faunamæssige naturværdier.

Den centrale del af området – Borris Sønderland – består hovedsageligt af tør hede, mens randområderne er mere fugtige og artsrige. Mod sydvest gennemskæres området af den næsten uregulerede Omme Å.

Det velbevarede hedelandskab har stor botanisk betydning, mens de store arealer med vandløb, søer, moser og rørsumpe med en overvejende naturlig hydrologi betyder, at området rummer store bestande af truede hede fugle og flere rødlistearter.

Borris Hede ejes af Forsvaret og anvendes som skydeterræn. På grund af den militære skydning er der meget begrænset adgang til området, og der er stort set ingen færdsel i den centrale del. Skydningen forårsager stedvise småbrande, der i stort omfang er med til at foryngede hedevegetationen.

Det skovbevoksede areal i området dækker godt 12 % af det udpegede areal. Det samlede skovbevoksede areal i Natura2000-området er opgjort til 594 ha (Top10DK). Heraf er 414 ha pålagt fredskovspligt, mens de resterende 180 ha er skovbevoksede arealer uden fredskovspligt.

Skovene består helt overvejende af nåletræsbevoksninger mens de få løvtræsbevoksninger domineres af eg og birk.

Skovbevokset areal (ha)

Nr.	Navn	Samlet skovbevokset areal (Top10DK)	Heraf med fredskovspligt	Heraf uden fredskovspligt
H 60	Borris Hede	593	414	179
F 37	Borris Hede	594	414	180
	Samlet skovbevokset areal	594	414	180

Tabel 1.2. Oversigt over det samlede skovbevoksede areal i de habitat- og fuglebeskyttelses-områder, der er inkluderet i denne basisanalyse. Da habitat- og fuglebeskyttelsesområderne er delvist sammenfaldende, svarer det samlede skovareal ikke til summen af arealerne.

2 Udpegningsgrundlaget

Habitatdirektivet fra 1992 har til formål at beskytte naturtyper og arter, der er truede, sårbare eller sjældne i EU. Til dette formål er der udpeget en række særlige bevaringsområder, de såkaldte habitatområder. Hvert enkelt habitatområde er udpeget med henblik på at beskytte bestemte habitatnaturtyper og arter af dyr og planter. Flere af disse habitatnaturtyper og arter er prioriterede, hvilket medfører et særligt ansvar for beskyttelsen. Habitatnaturtyperne er anført på direktivets bilag I, og arterne på direktivets bilag II.

Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 har til formål at beskytte levestederne for fuglearter, som er sjældne, truede eller følsomme overfor ændringer af levesteder i EU. Til dette formål er der udpeget en række fuglebeskyttelsesområder, hvor disse fugle yngler eller regelmæssigt gæster for at fælde fjer, raste under trækket eller overvintre. Hvert enkelt fuglebeskyttelsesområde er udpeget for at beskytte levesteder for en eller flere af de fuglearter, der er opført på direktivets liste I og artikel 4.2.

Som det fremgår af tabel 2.1 er habitatområde nr. 60 og fuglebeskyttelsesområde nr. 37 udpeget af hensyn til 8 habitatnaturtyper og 8 arter, heraf 7 fugle.

Nr.	Habitatnaturtype/Artsnavn	Håndtering
2310	Indlandsklitter med lyng og visse	-
3260	Vandløb med vandplanter	-
3270	Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter	-
4010	Våde dværgbusksamfund med klokkelyng	-
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder)	-
5130	Enekrat på heder, overdrev eller skrænter	-
6410	Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop	-
9190	Stilkegeskove og krat på mager sur bund	+
1355	Odder (<i>Lutra lutra</i>)	+/-
A021	Rørdrum (<i>Botaurus stellaris</i>)	-
A081	Rørhøg (<i>Circus aeruginosus</i>)	-

A082	Blå kærhøg (<i>Circus cyaneus</i>)	-
A140	Hjejle (<i>Pluvialis apricaria</i>)	-
A166	Tinksmed (<i>Tringa glareola</i>)	-
A222	Mosehornugle (<i>Asio flammeus</i>)	-
A338	Rødrygget tornskade (<i>Lanius collurio</i>)	+/-

Tabel 2.1 Oversigt over de habitatnaturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget. En stjerne angiver, at naturtypen/arten er prioriteret af EU.

- : betyder, at naturtypen/arten behandles i amtets eller de marine basisanalyser.

+ : betyder, at naturtypen/arten behandles i denne basisanalyse.

3 Datapræsentation

Denne basisanalyse indeholder oplysninger om habitatnaturtyper og levesteder for arter på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i Natura 2000 området.

Oplysningerne stammer primært fra Skov- og Naturstyrelsens kortlægning af habitatnaturtyper og arter, der er gennemført i 2005 og 2006. Kortlægningen er foretaget på baggrund af ”Tekniske anvisninger for kortlægning og registrering af skovnaturtyper og levesteder for arter i Natura 2000 områder” (Skov & Landskab 2006a). Desuden har især amterne gennem årene indsamlet en del data om naturtyper og arter, bl.a. gennem NOVANA¹.

Hermed en oversigt over de data, der er grundlaget for denne basisanalyse:

Nr.	Habitatnaturtype/art	Kortlagt areal (ha) / bestandstørrelse	Bilag
9190	Stilkegeskove og krat på mager sur bund	7,7	2.1
1355	Odder (<i>Lutra lutra</i>)	-	2.2
A338	Rødrygget tornskade (<i>Lanius collurio</i>)	<20 ynglepar	2.3

Tabel 3.1. Oversigt over den del af udpegningsgrundlaget, som er mere detaljeret beskrevet i bilag 2.

På de skovbevoksede, fredskovpligtige arealer i H60 er der i alt kortlagt 7,7 ha naturtyper, som er på udpegningsgrundlaget. Der er registreret 10,3 ha habitatnaturtyper, der ikke er på udpegningsgrundlaget, se afsnit 7.

I bilag 1 findes kort, som viser beliggenheden af habitatnaturtyperne på de skovbevoksede fredskovsarealer.

4 Foreløbig trusselvurdering

I direktiverne er der krav om at fastholde eller genoprette ”gunstig bevaringsstatus” for de habitatnaturtyper og arter, som områderne er udpeget af hensyn til.

Derfor er der foretaget en foreløbig vurdering af truslerne mod habitatnaturtyperne og arter i Natura 2000 området, som er præsenteret i bilag 3. Truslerne omfatter påvirkninger, hvor der er en begrundet mistanke om, at de har en negativ betydning for naturtilstanden.

Der fremgår af bilag 3, at væsentlige trusler i området er følgende:

¹ NOVANA: Det nationale overvågningsprogram for vandmiljø og natur

- Eutrofieringen vurderes at være en aktuel trussel i skovkanter og overgangszoner. Supplerende modelberegninger kan afsløre, om tålegrænsen er overskredet i den indre del af skovene.

5 Modsatrettede interesser

I visse tilfælde kan naturtyper og/eller arter antagelig kun opretholdes på bekostning af andre naturmæssige interesser:

Naturlig succession eller tilgroning kan indebære, at én naturtype udvikler sig til en anden, og drift eller naturpleje kan derfor indebære en konflikt mellem 2 naturtyper. F.eks. kan tør hede (4030) eller surt overdrev (6230) uden græsning udvikle sig til stilkegekrat (9190).

Skov- og Naturstyrelsen har ikke konstateret modsatrettede interesser i H60.

6 Naturforvaltning og pleje

Der foreligger følgende oplysninger om naturforvaltning og pleje af habitatnaturtyper og arter i området:

- Forsvaret udfører i samarbejde med Oxbøl Statsskovdistrikt naturpleje i området. Plejen består primært af hedepleje i form af slåning og afbrænding.
- Der er indgået egekrataftaler på kortlagte arealer i den sydlige del af H60 (ca. 2 ha).
- Følgende fredning dækker et delareal i H60:
 - Navn: Borris Sønderland (id. 000.003). Omfang: 1830 ha. Fredet 24/9 1903. Formålet er bl.a. at bevare heden i tilstanden på fredningstidspunktet.

7 Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper

Nedenfor er anført nyopdagede eller nyindvandrede forekomster af arter eller habitatnaturtyper, der aktuelt ikke udgør udpegningsgrundlag, men som vil skulle vurderes i forbindelse med en kommende revision af udpegningsgrundlagene.

Nr.	Habitatnaturtype/Artsnavn	Areal (ha)
91D0	* Skovbevokset tørvemose	9,3
91E0	* Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld	1,0

*Tabel 7.1. Arter og habitatnaturtyper, der ikke aktuelt er udpegningsgrundlag, men som er registreret i forbindelse med kortlægningen. En * foran habitatnaturtypens eller artens navn betyder, at den er særligt prioriteret af EU.*

8 Liste over manglende data

Der mangler en nærmere opgørelse af bestanden af rødrygget tornskade i H60 for at kunne vurdere artens bevaringsstatus i området.

9 Liste over anvendt materiale

Danmarks Naturfredningsforening (1994): "Fredede områder i Danmark" af Knud Dahl. 7. udgave, 1. oplag 1994.

DMU (2000): Faglig rapport nr. 322: Naturtyper og arter omfattet af EF-Habitatdirektivet.

DMU (2003a): Faglig rapport fra DMU, nr. 457, 2. udgave: Kriterier for gunstig bevaringsstatus.

DMU (2003b): Faglig rapport nr. 462: Bevaringsstatus for fuglearter omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

DMU (2005a): Habitatnøgle, ver. 1.02 Appendiks 4a, 23. juni 2005, DMU.

DMU (2005b): Beskrivelse af danske naturtyper omfattet af habitatdirektivet (Natura 2000 typer), ver. 1.02 Appendiks 4b, af 23. juni 2005, DMU.

DMU (2006a): DMU's database over ynglefugle

DMU (2006b): Faglig rapport nr. 582: NOVANA. Arter 2004-2005.

DMU (2007): Den danske Rødliste. <http://redlist.dmu.dk>

Ringkøbing Amt (2006): Natura 2000-basisanalyse. EF-Habitatområde nr. 60, EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 37.

Skov & Landskab (2006a): Tekniske anvisninger for kortlægning og registrering af skovnaturtyper og levesteder for skovlevende arter i Natura 2000 områder". Skov & Landskab, 15. februar 2006.

Skov & Landskab (2006b): Nitratudvaskning fra skovarealer – model til risikovurdering. (P. Gundersen).

Skov- og Naturstyrelsen (1995): EF-fuglebeskyttelsesområder og Ramsarområder. Kort og områdebeskrivelser.

Skov- og Naturstyrelsen (1998): Rødliste 1997 over planter og dyr.

Skov- og Naturstyrelsen (2003): Manual vedr. vurdering af de lokale miljøeffekter som følge af luftbåret kvælstof ved udvidelse og etablering af større husdyrbrug. Udgivet af Miljøministeriet. <http://www2.skovognatur.dk/udgivelser/2003/87-7279-537-9/pdf/helepubl.pdf>

Skov- og Naturstyrelsen (2005): Opdatering af Ammoniakmanualen. <http://www.skovognatur.dk/Udgivelser/Tidligere/2003/ammoniakmanualen.htm>

Skov- og Naturstyrelsen (2006a): Retningslinier for udarbejdelse af Natura 2000-basisanalyse for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.

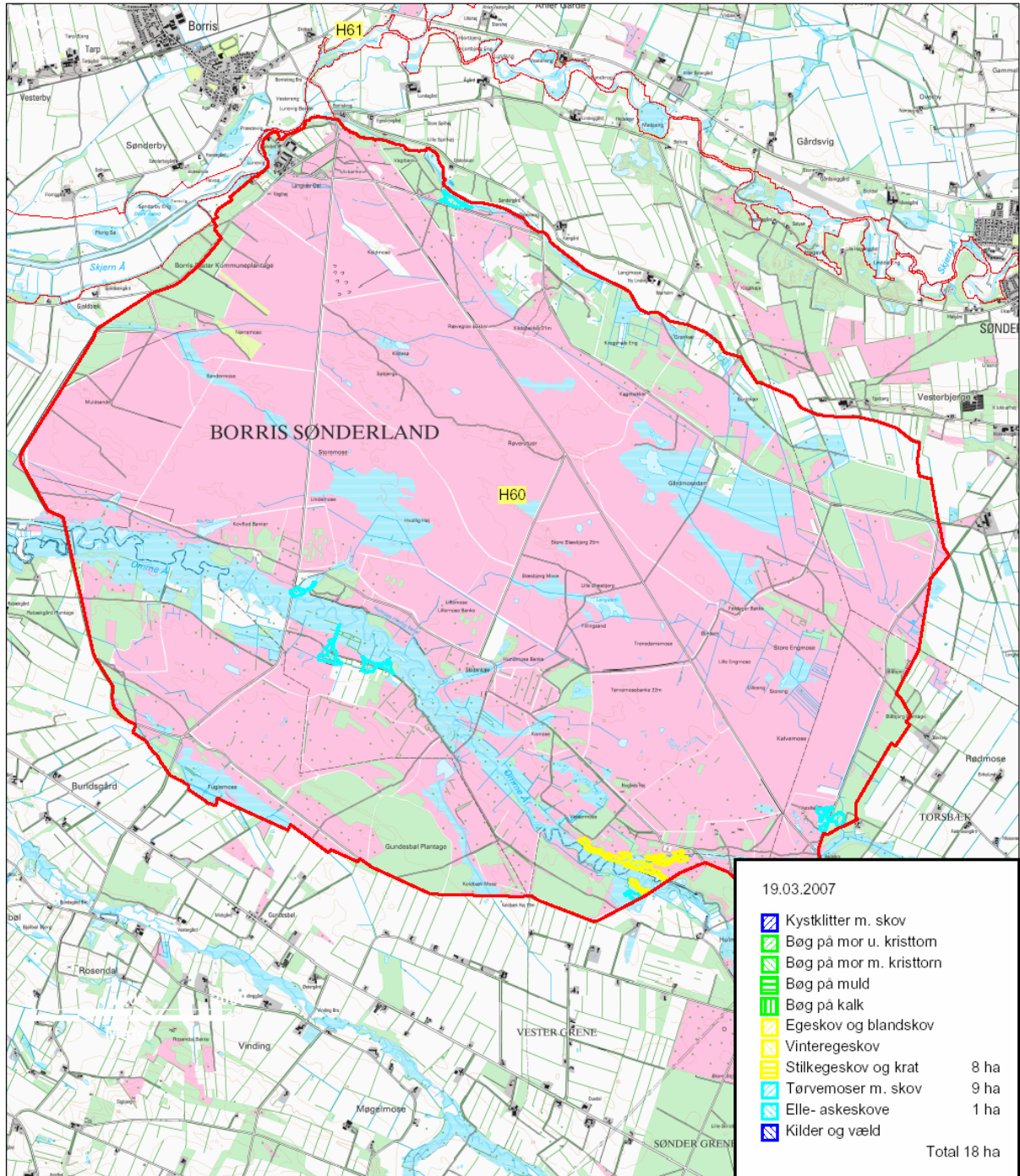
Skov- og Naturstyrelsen (2007): www.skovognatur.dk/DyrOgPlanter.

Bilag 1 Kort over registrerede naturtyper/levesteder

Bilag 1.1: Kort over habitatnaturtyper

Registrerede skovnaturtyper Natura 2000

H60, Borris Hede

Skov- og Naturstyrelsen

Bilag 2 Data for naturtyper og arter

2.1 Data for Stilkegeskov og krat på mager sur bund (9190)

2.1.1 Beskrivelse af naturtypen

Den del af vore egeskove og egekrat (dvs. eg er arten med størst kronedækning på arealet), hvor jordbunden er sur, og stilkeg dominerer.

Plantet (eller sået) skov er undtaget så længe den har plantagekarakter i kraft af ensaldrende træer i rækker. Når en plantet skov er uden plantagekarakter, og rummer enten oprindelig karakteristisk bundflora, sjældne arter eller arter af fællesskabsbetydning (se liste ved nøglen), er den omfattet.

Eksempler på denne type er egeskove på næringsfattig og sandet bund og de fleste egekrat. På øerne er typen sjælden. Følgende arter er karakteristiske for naturtypen: stilk-eg, vorte-birk, dun-birk, alm. røn og bævreasp. Disse arters forekomst er ikke afgørende, men hvor de findes er der stor sandsynlighed for at arealet svarer til typen. I veludviklede tilfælde findes ofte tørst, bølget bunke, blåtop, alm. kohvede, hvid anemone, majblomst, skovstjerne eller ørnebregne. Busklaget er ofte dårligt udviklet, mens der ofte er mange bregner.

På intermediær jordbund vil der kunne findes overgangstyper til 9160, som må indplaceres skønsomt, hvis de ikke umiddelbart kan henføres til den ene eller anden af typerne 9160 og 9190. I sådanne tvivlstilfælde bør man vælge 9190, hvis der er tale om egekrat i skovlovens forstand, og 9160 hvor arealet snarere har karakter af egeskov (DMU 2005b).

2.1.2 Naturtypens areal

Der er kortlagt et samlet areal på 7,7 ha i H60.

2.1.3 Naturtypens struktur og funktion

Nedenstående data stammer fra Skov- og Naturstyrelsens kortlægning af habitatnaturtyper.

- Skovstruktur

Selvfornyelse af karakteristiske træarter (mindst 2 planter pr. m²).

Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af de 5 klasser i tabellen efter andelen af selvfornyelse i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

Art	< 1%	1-10%	11-30%	31-75%	>76%	I alt
Alm. røn	7,7					7,7
Bævreasp			7,7			7,7
Dunbirk		7,7				7,7
Stilkeg	7,7					7,7

Kronedækning. Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af de 5 klasser i tabellen efter andelen med kronedækning i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

< 20 %	20-50 %	51-75 %	76 – 90 %	> 90 %	I alt
			7,7		7,7

Etagering (areal med mere end 1 etage). Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af de 5 klasser i tabellen efter andelen med etagering i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

< 20 %	20-50 %	51-75 %	76 – 90 %	> 90 %	I alt
7,7					

- Dødt ved

Dødt stående træ. Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af klasserne i tabellen efter antallet af dødt stående træ pr. ha (dbh > 10 cm, højde > 2 m):

< 1 stk/ha	1-5 stk/ha	> 5stk/ha	I alt
		7,7	7,7

Dødt liggende ved. Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af klasserne i tabellen efter antallet af dødt liggende ved pr. ha (diameter > 25 cm, længde > 5 m):

< 1 stk/ha	1-5 stk/ha	> 5stk/ha	I alt
7,7			7,7

- Skovdrift

Jordbearbejdning. Arealet (ha) af hver forekomst er bl.a. fordelt til én af klasserne i tabellen efter andelen af jordbearbejdning i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

	< 1%	1-10%	11-25%	26-50%	>50%	I alt
Tegn på						0
Tydelig						0
Nylig						0

Spor efter kørsel med traktose/dybe spor. Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af de 5 klasser i tabellen efter andelen af spor efter kørsel i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

< 1%	1-10%	11-25%	26-50%	>50%	I alt
7,7					7,7

Stævningsdrift. Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af klasserne i tabellen bl.a. efter andelen med stævningsdrift i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

	< 1%	1-10%	11-25%	26-50%	>50%	I alt
Ophørt, men tydelige tegn						0
Nylig						0

Græsningsdrift. Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af klasserne i tabellen bl.a. efter andelen med græsningsdrift i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

	< 1%	1-10%	11-25%	26-50%	>50%	I alt
Ophørt, men tydelige tegn						0
Nuværende						0

Afvanding:

Det samlede areal (ha) er inddelt i følgende klasser mht. afvandingsforholdene:

A: Ingen grøfter

B: Gamle grøfter, ikke fungerende (fyldt op/tilstoppede)

C: Gamle grøfter, fungerende (ikke vedligeholdt indenfor de seneste ca. 6 år)

D: Grøfter vedligeholdte indenfor de seneste ca. 6 år

E: Nye grøfter eller grøfter uddybet indenfor 2 år

A	B	C	D	E	I alt
7,7					7,7

2.1.4 Naturtypens arter

- Karakteristiske arter

Der er registreret følgende karakteristiske arter:

- i 5 meter cirklerne

Art	Areal (ha)*
Alm. røn	7,7
Bævreasp	7,7
Stilkeg	7,7

* Det samlede areal af forekomsterne, hvor arten optræder i 5 m cirklen

- på det øvrige areal (ha).

Art	Domine- rende	Alm.	Hyppig	Spredte	Få	I alt
Alm. røn			7,7			7,7
Bævreasp	7,7					7,7
Dunbirk				7,7		7,7
Stilkeg	7,7					7,7

- Invasive arter.

Arealet (ha) af hver forekomst er fordelt til én af de 5 klasser i tabellen efter andelen med invasive arter i % af det samlede areal af hver enkelt forekomst:

Art	< 1%	1-10%	11-25%	26-50%	>50%	I alt
Ingen registreret						

2.2 Data for Odder *Lutra lutra* (1355)

2.2.1 Beskrivelse af arten

En detaljeret beskrivelse af arten kan ses på Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside: www.skovognatur.dk/emne/Natura2000.

2.2.2 Levested

Odderen lever i tilknytning til vådområder. Den findes såvel i stillestående som rindende vand i både saltvand og ferskvand. Søer og moser med store rørskovsområder er især velegnede levesteder (DMU 2006b).

Der henvises til amtets basisanalyse, hvor der er en kortlægning af levesteder for odder i H60 (Ringkøbing Amt 2006).

2.2.3 Bestand

I forhold til det øvrige Europa er den danske odderbestand meget isoleret og har en bestandsstørrelse, der gør det usikkert, om den genetiske variation kan opretholdes. Den nationale bevaringsstatus er derfor foreløbigt vurderet som usikker (DMU 2000).

I Rødliste 1997 er Odder kategoriseret som ”sårbar”(Skov- og Naturstyrelsen 1998).

Overvågningsresultater for odder:

Amt	Antal stationer	Antal positive stationer i 1996	Antal positive stationer i 2004
Ringkøbing	149	89 stk. (60 %)	132 stk. (89 %)

Kilde: DMU 2006b

Odderen lever i Omme Å, og det vurderes, at bestanden af odder i H60 er stigende.

2.3 Data for Rødrygget tornskade *Lanius collurio* (A338)

2.3.1 Beskrivelse af arten

En detaljeret beskrivelse af arten kan ses på Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside: www.skovognatur.dk/DyrOgPlanter.

2.3.2 Levested

Rødrygget tornskades foretrukne ynglesteder er åbne områder med buskadsler af f.eks. tjørn, slåen og ene, krat, levende hegn og enkeltstående træer. Den er således at finde på overdrev, græsningsenge og i ryddede arealer i skove samt i skovbryn (Skov- og Naturstyrelsen 2007).

Der henvises til amtets basisanalyse, hvor der er en kortlægning af levesteder for rødrygget tornskade i F37 (Ringkøbing Amt 2006).

2.3.3 Bestand

Af DMU's rapport nr. 462 "Bevaringsstatus for fuglearter omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet" fra 2003 fremgår følgende:

Bestanden af rødrygget tornskade i Danmark synes stabil over de seneste 25-30 år, skønt udbredelsen af arten er ændret. Arten er gået tilbage i de østlige dele og frem i de vestlige. Den nationale bevaringsstatus for rødrygget tornskade i Danmark må foreløbig vurderes som gunstig (DMU 2003b).

I Rødlisten er rødrygget tornskade kategoriseret som "ikke truet" (DMU 2007).

I fuglebeskyttelsesområde nr. 37 er der registreret følgende antal ynglepar:

	1983*	1992-1997**	1998-2003**	2006***
Observationer	?	21-23	+	<20

+: Yngler med sikkerhed i området, men antal ukendt.

Kilder: * Skov- og Naturstyrelsen 1995, ** DMU 2006a, *** Ringkøbing Amt 2006.

Bestanden af rødrygget tornskade har været faldende i Danmark og i H60. Tilbagegangen vurderes at skyldes udefra kommende påvirkninger, idet området i H60 ikke er blevet væsentligt ændret i mange år.

Samlet vurderes den aktuelle ynglebestand af rødrygget tornskade i området at være usikker.

Bilag 3 Foreløbig trusselsvurdering

I direktiverne er der krav om at fastholde eller genoprette ”gunstig bevaringsstatus” for de habitatnaturtyper og arter, som områderne er udpeget af hensyn til. For at en habitatnaturtype eller art kan siges at have gunstig bevaringsstatus skal en række kriterier være opfyldt:

En habitatnaturtypes bevaringsstatus anses for “gunstig”, når

- ”det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område er stabile eller i udbredelse”, og
- ”den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dens opretholdelse på lang sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid”, og
- ”bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig.”

(DMU 2003a)

En arts bevaringsstatus anses for “gunstig” når

- ”data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levested”, og
- ”artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket”, og
- ”der er – og sandsynligvis fortsat vil være – et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande”.

(DMU 2003a)

Truslerne omfatter påvirkninger, hvor der er en begrundet mistanke om, at de har en negativ betydning for naturtilstanden. De største trusler er gennemgået i de følgende afsnit.

3.1 Reduceret areal

Antallet af plante- og dyrearter på en lokalitet afhænger, alt andet lige, af lokalitetens størrelse, således at et større areal kan oppebære et større antal arter. Store lokaliteter kan desuden typisk indeholde større bestande af de enkelte arter end små lokaliteter.

Reduktion af en naturtypes areal vil derfor betyde, at der først sker en reduktion af bestandsstørrelserne af de enkelte arter, hvorefter nogle af bestandene forsvinder, og endelig vil de enkelte arter begynde at uddø.

Det reducerede areal kombineret med forringede levevilkår i mange af de resterende naturområder har bevirket, at de forskellige plante- og dyrearter i stadig stigende grad får opsplittet deres bestande i mindre og isolerede delbestande. Sådanne små isolerede bestande er betydelig mere udsatte for at uddø end store sammenhængende bestande pga. indavl og tilfældige katastrofer. Når arterne er forsvundet fra sådanne isolerede lokaliteter, vil det ofte være vanskeligt for nye bestande at sprede sig dertil, netop fordi lokaliteterne er isolerede.

Reduktion af arealet af en habitatnaturtype eller en arts levested i skov kan f.eks. skyldes en aktiv konvertering til andre træarter, naturlig dynamik eller ændrede afvandingsforhold. I visse tilfælde kan både naturlig dynamik og genopretning af naturlig hydrologi medføre en acceptabel formindskelse af et naturareal. Således skal betydningen af udvikling af habitatnaturtyperne indbyrdes vurderes i forhold til det samlede areal med hver habitatnaturtype både lokalt, regionalt og nationalt.

3.2 Intensiv skovdrift

Intensiv skovdrift kan være en trussel mod habitatnaturtyper og arter. Det kan f.eks. dreje sig om:

- *Forstyrrelse af jordbund*

Forstyrrelse af jordbunden kan skade habitatnaturtypernes strukturer og arter. Jordbunden kan f.eks. forstyrres ved jordbearbejdning i forbindelse med foryngelse af skov eller kørsel i forbindelse med mekaniseret skovning og udkørsel af træ.

- *Anvendelse af pesticider*

Sprøjtning med pesticider kan skade habitatnaturtypernes arter. Der kan både være tale om anvendelse af pesticider direkte på arealerne og om vinddrift af pesticider fra nærliggende land- eller skovarealer, som sprøjtes.

- *Plantning og efterbedring*

Plantning og efterbedring kan medføre en strukturel ensretning sammenlignet med naturlig foryngelse.

- *Hugst*

Hugstindgreb kan være en trussel, som helt kan fjerne skovnaturtyper og arters levesteder (renafdrift) eller forskyde træartssammensætningen og medføre en strukturel ensretning af bevoksninger.

- *Ophør med naturvenlige driftsformer*

Mange arter og strukturer er knyttet til og afhængige af naturvenlige driftsformer. Det kan eksempelvis være gamle driftsformer som stævnings- eller græsningsskov samt urørt skov. Derfor er ophør af disse naturvenlige driftsformer en trussel mod habitatnaturtyper og arter.

Anvendelse af gødning er behandlet i afsnit 3.3 om eutrofiering, mens *afvanding* er behandlet i afsnit 3.4 om hydrologi.

I bilag 2 er der lavet en sammenstilling af data om de enkelte habitatnaturtyper og arter. Der fremgår følgende af bilaget:

- *Forstyrrelse af jordbund*

Det fremgår af DMU-rapporten ”Kriterier for gunstig bevaringsstatus”, at arealandelen med uforstyrret jordbund (f.eks. uden jordbearbejdning og kørsel) skal være stabil eller stigende. Jordbearbejdningen må foretages på op til 1/3 af en flade, hvis denne har været jordarbejdet tidligere (DMU 2003a).

Der er ikke registreret tegn på jordbearbejdning eller spor efter kørsel med traktose/dybe spor på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i habitatområdet.

Samlet set vurderes forstyrrelse af jordbunden i form af jordbearbejdning eller spor efter kørsel med traktore/dybe spor ikke at udgøre en trussel for skovnaturtyperne i området.

- *Hugst*

Skovnaturtyperne skal have en kronedækningsgrad > 50 % af de træarter, der hører til naturtypen (DMU 2005a).

På baggrund af bilag 2 kan det konkluderes, at der:

- på 0 % af arealet med skovnaturtyper er en kronedækningsgrad > 90 %
- på 100 % af arealet med skovnaturtyper er en kronedækningsgrad på 76-90 %

Kronedækningsgraden i området indikerer, at der føres en hugst i området, som ikke udgør en trussel mod sikring af en kronedækningsgrad på > 50 %. Den registrerede kronedækningsgrad omfatter dog alle træarter på arealet, og ikke kun de træarter, der naturligt hører til skovnaturtypen.

- *Ophør med naturvenlige driftsformer*

Der er ikke registreret hverken nylig eller tegn på tidligere stævningsdrift i H60.

Ej heller er der registreret hverken nuværende eller tegn på tidligere græsningsdrift i H60.

På baggrund af de ovennævnte registreringer er der ikke grundlag for at konkludere, at der har været en negativ ændring i arealet med naturvenlige driftsformer.

3.3 Eutrofiering

Kvælstof er fra naturens hånd begrænsende næringsstoffer for mange økosystemer. Når et naturområde belastes med ekstra næringsstoffer (eutrofieres), fører det til ændret artssammensætning, fordi konkurrencestærke og kraftigt voksende plantearter (som f. eks. *stor nælde*, *blåtop* og *vild kørvel*) bliver begunstiget på bekostning af lavtvoksende og konkurrencesvage plantearter (såkaldte nøjsomhedsarter).

Eutrofieringen kan blive så kraftig, at naturtypernes tålegrænse² bliver overskredet. Resultatet bliver, at flere af de karakteristiske nøjsomhedsarter forsvinder, og naturtypernes tilstand ændres. Selv små ekstra tilførsler af næringsstoffer kan på sigt føre til ændret artssammensætning. Eutrofiering af naturområder kan ske i form af direkte tilførsel af gødning eller indirekte i form af f.eks. kvælstofdeposition fra luften eller jordfygning fra marker.

Eutrofiering af skovarealer kan påvises på flere måder, f.eks. ved forekomst af negative strukturer, mange plantearter med god tilpasning til at vokse på næringsrig jordbund eller ved at måle eller modelberegne depositionen af kvælstof fra luften.

Tålegrænser

Alle de registrerede skovnaturtyper i H60 er kvælstoffølsomme med tålegrænser på 10-20 kg N/ha/år. Modelberegninger kan give lavere tålegrænser, ned til 7 kg N/ha/år (Skov- og Naturstyrelsen 2005).

² Tålegrænsen er et mål for et naturområdes følsomhed for luftforurening. Tålegrænsen kan defineres som "En kvantitativ vurdering af den belastning med et eller flere forurenende stoffer, hvorunder effekter på udvalgte følsomme elementer af natur og miljø ikke forekommer vurderet med den bedste nuværende viden".

Kvælstof-deposition

Den gennemsnitlige afsætning af kvælstof fra luften er følgende for de enkelte kommuner i H60:

	NH _y (kg N/ha)	NO _x (kg N/ha)	Total N (kg N/ha)
Egvad	9,91	6,64	16,56
Skjern	10,83	6,59	17,42
Åskov	11,64	6,83	18,48
Lands gennemsnit	9,1	6,8	15,9

Tabel bilag.3.3. Baggrundsbelastningen (i kg N/ha/år) i de kommuner der ligger indenfor Natura 2000 området. Der refereres til kommuneinddelingen fra før den 1. januar 2007. Kvælstof-depositionen er angivet som kommunevise gennemsnit af hhv. NH_y (ammoniak og ammonium), NO_x (kvælstofoxider, salpetersyre og nitrat) og total N (samlet tør- og våddeposition) (Skov- og Naturstyrelsen 2005).

Den gennemsnitlige deposition i de 3 kommuner, der dækker H60, er således på 17,49 kg N/ha/år, hvilket ligger over lands gennemsnittet på 15,9 kg N/ha/år.

En betydelig del af NH_y-fraktionen består af ammoniak fra lokale husdyrbrug, som er ujævnt fordelt i landskabet. Hertil kommer, at afsætningen af kvælstof på forskellige overfladetyper varierer i forhold til ruheden. Skov har stor ruhed, og derfor er der en større depositionshastighed i skove. Særligt udsatte er skovkanter, hvilket har stor betydning i Danmark, da en væsentlig del af de danske skove er små og derfor har relativ stor rand. Endvidere er der en særlig stor deposition i bevoksninger med nåletræ (Skov- og Naturstyrelsen 2003).

Det er muligt at korrigere de kommunevise gennemsnitstal i forhold til lokal husdyrtæthed og til forskellige naturtypers ruhed inden for habitatområdet.

Skov & Landskab har estimeret, at f.eks. ruheden af løvskov medfører en korrektion af den gennemsnitlige kvælstofdeposition på 2 i skovkanter (0-25 m) og 1,5 i overgangszonen (25-50 m) (Skov & Landskab 2006b).

Overskridelse af tålegrænse

Det fremgår af DMU-rapporten ”Kriterier for gunstig bevaringsstatus”, at tålegrænsen for skovnaturtyperne ikke må overskrides (DMU 2003a).

Eutrofieringen vurderes at være en aktuel trussel i skovkanter og overgangszoner. Den gennemsnitlige deposition i den indre del af skovene ligger i den høje ende af intervallet med tålegrænsen for skovnaturtyperne. Supplerende modelberegninger kan afsløre, om tålegrænsen er overskredet i den indre del af skovene.

3.4 Hydrologi

En naturlig hydrologi uden afvanding eller vandløbsvedligeholdelse vil som hovedregel fremme den mest naturlige udvikling af de forskellige naturtyper. Afvanding samt nærtliggende vandindvinding sænker det naturlige vandspejl og medfører en gradvis udtørring af arealet.

Det fremgår af ”Kriterier for gunstig bevaringsstatus”, at der skal være en stabil eller faldende indsats for oprensning af vandløb og nygravning af grøfter (DMU 2003a).

Det fremgår af bilag 2, at afvandingsforholdene for skovnaturtyperne er som følger:

Afvanding

- på 100 % af arealet er der ikke grøfter

Samlet vurderes hydrologien i området ikke at være nogen trussel for skovnaturtyperne eller arterne i området, da de hydrologiske forhold i området er naturlige. Enhver ændring i hydrologien i området kan imidlertid være en potentiel trussel for odder.

3.5 Invasive arter

Arter, der ikke er kommet naturligt til landet og som er bevidst indført eller tilfældigt slæbt ind af mennesker, kaldes introducerede arter. En lille mængde af disse arter kan vise sig problematiske, hvis de spreder sig til naturen. Disse arter kaldes invasive arter.³

Mange af de invasive arter er efterhånden blevet et stort problem, for de spredes og etablerer sig i beskyttede naturtyper. Her kan de danne store bestande og derved fortrænge det vilde plante- og dyreliv.

Selvsåede nåletræarter (undtagen skovfyr, taks og ene) betragtes i denne sammenhæng som invasive arter, hvis de vokser på arealer med habitatnaturtyper. Dog kan rødgran indgå som en naturlig del af skovbevoksede tørvemoser (91D0).

Skov- og Naturstyrelsen har ikke konstateret tilstedeværelse af invasive arter i skovnaturtyper, der er på udpegningsgrundlaget for H60.

Invasive arter vurderes ikke at udgøre en trussel mod skovnaturtyper i H60.

3.6 Forstyrrelse af arter

Den militære skydning i området giver en del forstyrrelse for arterne. Som følge af anvendelsen som skydeterræn er der meget begrænset adgang og stort set ingen færdsel i området. Samlet vurderes forstyrrelsen af arterne fra skydningerne dog at være af mindre betydning.

3.7 Andre trusler

Skov- og Naturstyrelsen har ikke konstateret andre trusler i H60.

³ Kilde: Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside www.skovognatur.dk

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. N67 Borris Hede

Den enkelte naturplan skal ifølge lov nr. 1398 af 22. oktober 2007 om miljøvurderinger af planer og programmer have sin egen miljørapport. Rapporten skal indeholde oplysninger, der følger af bilag 1 i loven.

a) Planens indhold, hovedformål og andre relevante planer

Indhold

Natura 2000-planen består af 1) en basisanalyse, 2) en målsætning af det enkelte område, 3) et indsatsprogram, der angiver retningslinjer for planens gennemførelse. Der er udarbejdet en overordnet målsætning for hele Natura 2000-området samt konkrete målsætninger og afvejning af modstridende naturinteresser. Indsatsprogrammet angiver både generelle og konkrete retningslinjer for den forvaltning, der skal implementeres i 1. planperiode (6 år og 12 år for fredskovspligtige arealer) startende fra 2010. Endelig er der en kort beskrivelse af sammenhæng til vandplanen og et oversigtsskema, der opsummerer Natura 2000-planen jf. naturtyper og arter på områdets udpegningsgrundlag.

Formål

Planens mål på sigt er skitseret nedenfor. Indsatsen i 1. planperiode skal sikre eksisterende naturværdier på udpegningsgrundlaget og starte en proces, der genopretter akut truet natur under hensyntagen til eventuelle modstridende naturinteresser. For området gælder følgende overordnede målsætning:

De store hedeflader afvekslende med hedekær og mindre bakker er karakteristiske landskabselementer på Borris Hede. Der er i dette område specielt fokus på en række naturtyper som arealmæssigt udgør en stor andel i den biogeografiske zone i Danmark. Det drejer sig om våd hede (26 %), tør hede (13 %) og hængesæk (8 %). Naturtyperne på hederne sikres en god-høj naturtilstand.

Omme Å dalen er et markant landskabselement, der rummer værdifulde hængesække, rigkær, tørvelavninger og stilkeke-krat. Områdets hængesække sikres, både de naturligt forekommende i Omme Å dalen og de som flere steder er opstået i kunstigt anlagte søer. Omme Å og de mindre vandløb i området sikres gode fysiske forhold og en god vandkvalitet med et varieret dyre- og planteliv.

Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder.

Borris Hede skal indeholde velegnede levesteder for de sjældne ynglefugle hjejle, tinksmed og rødrygget tornskade.

For laksen opnås på langt sigt en selvreproducerende stigende eller stabil vildlaksebestand, som er uafhængig af udsætning af lakseyngel. Forholdene for arten i Skjern Å systemet skal være gode, således at der er tilstrækkeligt opgang af gydefisk, min. 1000 vildfisk pr. år. En forudsætning for at laksen også i fremtiden kan have en gunstig bevaringsprognose, er at den sikres tilstrækkelig beskyttelse.

For grøn kølleguldsmed gælder det, at opretholdelse af en god vandkvalitet i Omme Å er afgørende for artens fortsatte forekomst både inden og uden for Natura 2000 området.

Baggrund for den overordnede målsætning

I dette Natura 2000-område er der specielt fokus på tør og våd hede som forekommer med store arealer. Våd hede er en truet naturtype. Arealer med naturtypen er stedvis under tilgroning med blåtop som følge af forøget kvælstofdeposition og dårlig hydrologi grundet grøftning af lavtliggende områder. På Borrís Hede er der et potentiale for at genoprette våd hede og udvide arealet med naturtypen, for at bevare og sikre spredningsmuligheder for naturtypens karakteristiske arter.

Relevante planer

Borrís Hede, der er militært skydeterræn, plejes efter drifts- og plejeplanen for området udarbejdet af Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med forsvaret. Den praktiske pleje udføres af Terrænelementet, Borríslejren som en del af terrænvedligeholdelsen. Den primære pleje af hedearealerne foregår ved slåning og afbrænding. Som led i implementeringen af den eksisterende drifts- og plejeplan er der gennemført grøftlukning 18 steder mht. at genskabe hedemoser. I st. Engmose er vandstanden hævet med 0,5 m. Plejen foretages af Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste. Der er indgået egekrataftaler på en del af det registrerede areal med stilkeke-krat (ca. 2 ha).

For at sikre laksens overlevelse i Skjern Å-systemet, som Omme Å er en del af, udsættes hvert år ca. 100.000 stykker lakseyngel, som er et afgørende supplement til den naturlige yngelproduktion. Der er indført et totalt fangstforbud af laks i Ringkøbing Fjord. Lystfiskeriet i Skjern Å-systemet er reguleret ad frivillighedens vej, idet Skjern Å Sammenslutningens medlemmer har indført en kvote på antal hjemtagne fisk, pr. lystfisker pr. år.

Natura 2000-områderne vil fremgå af landsplandirektivet (de tidligere regionplaner). Disse skal indeholde retningslinjer i overensstemmelse med bekendtgørelsen om udpegning og administration af internationale beskyttelsesområder nr. 408 af 1. maj 2007. Det betyder, at landsplandirektivet skal indeholde retningslinjer, der i overensstemmelse med direktivforpligtelserne kan understøtte områdernes bevaringsmålsætninger. Landsplandirektivet indeholder derfor ikke udlæg af nye arealer til byzone, sommerhusområde, nye større vejanlæg, øvrige trafik og tekniske anlæg eller væsentlige udvidelser eller nye områder til råstofindvinding på land mv., mens der kan være retningslinjer, der bidrager til at sikre naturforholdene, jf. bestemmelser i bekendtgørelsens § 5.

Der vil derfor ikke med Natura 2000-planens bevaringsmålsætninger og retningslinjer for den efterfølgende kommunale planlægning være modstrid mellem den og landsplandirektivet.

b) Nul - alternativ

En række naturtyper og levesteder for arter kræver vedvarende drift for at sikre og opretholde gunstig bevaringsstatus det gælder fx en række lysåbne naturtyper. Samtidig kræver andre i ugunstig tilstand tiltag, der kan imødegå forringelse.

Hvis ikke planen for 1. planperiode iværksættes, vil hovedparten af de våde heder i området fortsat fremstå i forringet naturtilstand. Hængesække og i mindre grad tørre heder især i randområderne kan trues af tilgroning og medføre forringede ynglemuligheder for fugle på udpegningsgrundlaget. Våde naturtyper i dele af området vil fortsat være udtørrede grundet grøftning.

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- Naturtypen vandløb med vandplanter (Omme Å).
- Rørhøg, der i området har store og forholdsvis uforstyrrede fourageringsarealer og uforstyrrede ynglepladser i arealer med rørskov til rådighed

- Grøn kølleguldsmed pga. forbedret vandløbskvalitet. Arten vurderes at have stabil eller stigende bestand i området.
- Odder, dette sker dels på baggrund af viden om artens forekomst inden for området dels på baggrund af artens positive bestandsudvikling i Jylland de seneste år.
- Laks, på grund af forbedret vandløbskvalitet og desuden pga. forbedrede passageforhold i den største del af vandløbene. Udsætning af lakseyngel har igennem en lang årrække spillet en afgørende rolle for artens nuværende status, og de nyeste undersøgelser tyder på, at der i Skjern Å-systemet findes en selvreproducerende bestand af vildlaks som er stabil eller stigende. Således var der i 2008 opgang af ca. 3000 gydefisk i Skjern Å, hvoraf ca. 1/3 vurderes at være vildlaks af DTU-Aqua. Målet i Skov- og Naturstyrelsens nationale handlingsplan for laks på 1.000 gydelaks pr. år, er dermed nået.
- Bæklampret, dette sker dels på baggrund af en faglig vurdering af vandløbskvaliteten i de pågældende vandløb dels på baggrund af viden om artens forekomst i vandløbet/ene.

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- Alle kortlagte terrestriske lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget pga. belastning med luftbårne næringsstoffer, som overskrider laveste tålegrænse for naturtyperne på alle arealer. Endvidere er strukturtilstanden moderat til ringe for alle terrestriske naturtyper på mere end 25 % af arealet med undtagelse af tør hede.
- Kransnålalge sø, brunvandet sø og søbred med småurter, da kvælstofdepositionen i området overskrider laveste tålegrænse
- Skovnaturtyperne, da kvælstofdepositionen overskrider højeste tålegrænse for samtlige arealer.
- Rørdrum, da arealet med våd rørskov er meget begrænset i området og formentlig ikke tilstrækkelig stor til at huse en fast bestand.
- Hjejle, da arten i området og på landsplan er meget stærkt truet som ynglefugl og på randen til at uddø. Der er sandsynligvis kun ét ynglepar tilbage på Borris hede.
- Tinksmed, da bestanden på Borris Hede er på maks. 4 par og som sådan truet og meget sårbar overfor selv små lokale ændringer. Prognosen for tinksmed er ligeledes ugunstig som følge af tilgroning med høje urter og buske på våd hede og i hedemoser.
- Mosehornugle, da arten formentlig ikke mere er ynglefugl i området. Arten er stærkt truet som ynglefugl på landsplan, og der ikke forekommer særlige naturmæssige forhold, som begunstiger artens forekomst netop i dette område.
- Rødrygget tornskade, da arten er i tilbagegang på Borris Hede, såvel som i resten af landet og i Europa.

Prognosen er ukendt for:

- Næringsrig sø, da kun en mindre del af søerne er tilstandsvurderede.
- Naturtyper som er på udpegningsgrundlaget men som endnu ikke er kortlagt i området.
- Naturtypen vandløb med tidvis blottet mudder og enårige planter vurderes ikke længere at forekomme i området, da den tidligere kun har forekommet i forbindelse med en opstemning, der nu er fjernet.
- Blå kærhøg, da dens forekomst i området har en meget tilfældig karakter, og det vides ikke med sikkerhed om arten har ynglet inden for Natura 2000-området.

c) Miljøforhold i områder der kan blive berørt

Ingen kendte.

d) Eksisterende miljøproblemer

Truslerne mod naturværdierne og områdets udpegningsgrundlag er systematisk beskrevet i planen. Planens mål er, at sikre udpegningsgrundlaget mod disse trusler herunder prioritering i tilfælde af modstridende naturinteresser. Derudover skal følgende fremhæves:

Intet yderligere fremhæves.

e) Internationale miljøbeskyttelsesmål

Planen er en udmøntning af EU's Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektiv implementeret i dansk lov via Miljømålsloven. Planen vil sikre, at areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter ikke går tilbage eller forringes. Samtidig vil der ske en særlig indsats for truede naturtyper og arter, hvilket er afspejlet i statens retningslinjer for 1. planperiode. For Borris Hede gælder:

- 1.1 *Reduktion af kvælstofdeposition på områdets habitatnatur-typer forventes at ske gennem en kommende ændring af husdyrgodkendelsesloven jf. regeringsudspillet Grøn Vækst, april 2009. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb, dyrkede marker, overfladevand, spildevand og fodring. For vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe en mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssig hydrologi..*
- 1.3 *De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje, og vandløb med vandplanter sikres gode fysiske forhold. Skovnaturtyperne skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtigheden primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst.*
- 1.4 *Der sikres velegnede levesteder og fortsat tilfredsstillende vandløbskvalitet for grøn kølleguldsmed, bæklampret, laks og odder.*
- 1.5 *Der sikres fortsat velegnede levesteder for odder.*
- 1.6 *Der sikres velegnede ynglepladser med individuel hensyntagen til artens krav til vandstand og pleje på ynglepladser for rørdrum, rørhøg og tinksmed.*
- 1.7 *Der sikres velegnede ynglepladser for hjejle og rødrygget tornskade i overensstemmelse med arternes krav til ynglebiotop.*

I henhold til vandplanen vil en gennemførsel af planen for hovedvandopland Ringkøbing Fjord under vandrammedirektivet vurderes at indebære, at følgende del af Natura 2000-planens indsatsprogram bliver udført:

Vandplanens indsatsprogram for hovedvandopland Ringkøbing Fjord vurderes ikke at understøtte Natura 2000-planen.

f) Planens indvirkning på miljøet

I tabel 1 herunder er gennemgået planens sandsynlige indvirkning på en række faktorer ifølge lovens bilag 1f, i de tilfælde hvor de vurderes at være af væsentlig betydning.

<i>Planens indvirkning på</i>	<i>Påvirkes</i>	<i>Ingen påvirkning</i>	<i>Redegør for indvirkning</i>
Biologisk mangfoldighed	x		Nogle arter vil få forbedrede leveforhold mens andres forringes. Overordnet vurderes det, at planen forbedrer muligheden for at bevare den biologiske mangfoldighed.
Befolkningen	x		De rekreative oplevelser i tilknytning til området sikres eller forbedres via et forbedret naturgrundlag.
Menneskers sundhed		x	
Fauna og flora	x		Se under biologisk mangfoldighed.
Jordbund		x	
Vand	x		Se vandplan for vandopland Ringkøbing Fjord
Luft		x	
Klimatiske faktorer		x	
Materielle goder		x	
Landskab	x		Et varieret landskab bestående af forskellige landskabstyper fastholdes og udbygges.
Kulturarv, herunder kirker		x	
Arkitektonisk arv		x	
Arkæologisk arv		x	

Tabel 1. Gennemgang af planens indvirkning på en række miljøforhold.

g) Foranstaltninger der modsvarer negativ indvirkning på miljøet

Planen har indvirkning på de faktorer, der er listet i tabel 1. Vedrørende modstridende naturinteresser følger prioriteringen statens retningslinjer.

En indsats for våde naturtyper i området vil kunne påvirke eksisterende arealer med nytligroede skovbevoksede tørvemoser eller tørre naturtyper, typisk tør hede. Da våd hede er en truet naturtype prioriteres den i forhold til tør hede.

Følgende konkrete tiltag er planlagt.

Sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter

- 2.1 Forekomsterne hængesække søges udvidet gennem rydning af skovbevoksede naboarealer hvor de naturgivne forhold gør det muligt.*

Sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen

- 3.1 Skovnaturtyper sikres. Der kan dog være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovnaturtype.*

- 3.2 *Fouragerings- og ynglepladser for odder og ynglefugle på udpegningsgrundlaget skal sikres.*
- 3.3 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.*

Sigtelinje 4. Særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare

- 4.1 *Arealer med våd hede skal genoprettes gennem plejetiltag og genskabelse af naturlig hydrologi.*
- 4.2 *Arealet med potentielle levesteder for tinksmed øges gennem målrettet hedepleje.*

Der udarbejdes handleplaner og vælges virkemidler af kommunerne og Skov- og Naturstyrelsen m.fl. indenfor rammerne af indsatsprogrammet.

h) Grundlag for prioriteringer og valg

Planen har til hensigt at sikre udpegningsgrundlaget og fremme den biologiske mangfoldighed generelt. En målsætning for en bestemt naturtype eller art vil dog kunne indebære en nedprioritering af andre naturtyper/arter. For området er der foretaget følgende valg:

En indsats for våde naturtyper i området vil kunne påvirke eksisterende arealer med andre naturtyper, typisk tør hede. Da våd hede er en truet naturtype prioriteres den i forhold til tør hede og andre ikke-prioriterede naturtyper.

i) Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA og DEVANO overvågningsprogrammer. Desuden afrapporterer Danmark den nationale indsats vedr. habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivet til EU-kommissionen hvert 6 år.

Basisanalysen – udarbejdet i forbindelse med naturplanen - udgør det nuværende videns grundlag for områdets udpegningsgrundlag i forbindelse med naturplanlægningen. Analysen gennemgår systematisk udpegningsgrundlaget med en beskrivelse af status for hver enkelt art og naturtype. Det er hensigten, at denne analyse opdateres i forbindelse med fremtidige planperioder.

j) Ikke teknisk resume

I medfør af lov nr. 1398 af 22. oktober 2007 er der foretaget en miljøvurdering. Planen vil sikre eller forbedre tilstand og bevaringsprognose for områdets udpegningsgrundlag og den biologiske mangfoldighed generelt samt et sammenhængende og varieret landskab.

De store hedeflader afvekslende med hedekær og mindre bakker er karakteristiske landskabselementer på Borris Hede. Der er i dette område specielt fokus på en række naturtyper som arealmæssigt udgør en stor andel i den biogeografiske zone i Danmark. Det drejer sig om våd hede (26 %), tør hede (13 %) og hængesæk (8 %). Naturtyperne på hederne sikres en god-høj naturtilstand.

Omme Å dalen er et markant landskabselement, der rummer værdifulde hængesække, rigkær, tørvelavninger og stilkege-krat. Områdets hængesække sikres, både de naturligt forekommende i Omme Å dalen og de som flere steder er opstået i kunstigt anlagte søer.

Omme Å og de mindre vandløb i området sikres gode fysiske forhold og en god vandkvalitet med et varieret dyre- og planteliv.

Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder.

Borris Hede skal indeholde velegnede levesteder for de sjældne ynglefugle hjejle, tinksmed og rødrygget tornskade.

For laksen opnås på langt sigt en selvreproducerende stigende eller stabil vildlaksebestand, som er uafhængig af udsætning af lakseyngel. Forholdene for arten i Skjern Å systemet skal være gode, således at der er tilstrækkeligt opgang af gydefisk, min. 1000 vildfisk pr. år. En forudsætning for at laksen også i fremtiden kan have en gunstig bevaringsprognose, er at den sikres tilstrækkelig beskyttelse.

For grøn kølleguldsmed gælder det, at opretholdelse af en god vandkvalitet i Omme Å er afgørende for artens fortsatte forekomst både inden og uden for Natura 2000 området.

Hvis ikke planen for 1. planperiode iværksættes, vil hovedparten af de våde heder i området fortsat fremstå i forringet naturtilstand. Hængesække og i mindre grad tørre heder især i randområderne kan trues af tilgroning og medføre forringede ynglemuligheder for fugle på udpegningsgrundlaget. Våde naturtyper i dele af området vil fortsat være udtørrede grundet grøftning.

Planen medfører, at de rekreative oplevelser i tilknytning til området sikres eller forbedres via et forbedret naturgrundlag.

Tillæg om ny viden til Natura 2000-basisanalyse for Borris Hede (Natura 2000-område nr. 67).

Tillægget gælder både for basisanalyser for lysåbne naturtyper og arter samt for skovbasisanalyser.

Natura 2000-planerne bygger på den eksisterende viden om naturforholdene. Denne viden er områdevis blevet opgjort i basisanalyserne for hhv. Natura 2000-skovplanlægning, Natura 2000-havplanlægning samt Natura 2000-planlægning for øvrige arealer. Basisanalyserne, der udgør en del af den færdige plan for Natura 2000-området, blev offentliggjort i 2007 og kan ses på [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside \(www.blst.dk/Natura2000plan\)](http://www.blst.dk/Natura2000plan).

Dette tillæg opsummerer den viden, der – ud over basisanalysens – supplerende indgår som grundlag for Natura 2000-planen. Tillægget er opbygget med et indhold og en struktur, der svarer til basisanalysens opbygning.

For nogle områder er der på baggrund af basisanalysen eller overvågningsdata mv. foretaget ændringer i udpegningsgrundlaget. Det gældende udpegningsgrundlag kan ses i figur 2 i naturplanen. I det tilfælde at nye arter er tilføjet udpegningsgrundlaget er vurderinger af deres levestedsareal opgjort i dette bilag.

Siden færdiggørelsen af basisanalyserne er der i nogle områder foretaget kortlægning af yderligere naturtyper, skovnaturtyper på ikke-fredskovspligtige arealer og/eller en genkortlægning af i første omgang oversigtligt kortlagte arealer. De ny- eller genkortlagte arealer har bidraget med ny viden af betydning for Natura 2000-planerne.

Der er foretaget nye overslagsberegninger af den luftbårne kvælstofdeposition til de kortlagte naturtyper. Beregningerne omfatter nu alle kortlagte arealer af både lysåbne naturtyper og skovnaturtyper.

I nogle områder er der endvidere sket væsentlige ændringer i driften, igangsat naturgenopretningsprojekter el.lign. siden færdiggørelsen af basisanalyserne.

1. BESKRIVELSE AF OMRÅDET

Borris Hede har været genstand for en omfattende genkortlægning i efteråret 2008. Den tidligere kortlægning af lysåbne terrestriske naturtyper var meget mangelfuld og bestod af kun 4 kortlagte forekomster af tør hede. Der er nu kortlagt over 131 forekomster af habitatnatur

fordelt på 8 naturtyper (Tabel 1). Herudover er der kortlagt to naturtyper, tørvelavning (7150) og rigkær (7230), som ikke er på udpegningsgrundlaget. Fire naturtyper på udpegningsgrundlaget er ikke fundet i Natura 2000-området. Områdets afgrænsning er uændret.

2. TILFØJELSER TIL UDPEGNINGSGRUNDLAGET

I basisanalysens afsnit 5 er omtalt væsentlige nyopdagede eller nyindvandrede forekomster af arter eller naturtyper, der ikke var en del af områdets oprindelige udpegningsgrundlag. Der er desuden fremkommet yderligere oplysninger om naturtyper og arter i forbindelse med overvågning og kortlægning udført 2006-2008. Disse arter og naturtyper er vurderet i forbindelse med en revision af udpegningsgrundlaget. Det aktuelle udpegningsgrundlag fremgår af figur 2 i naturplanen – og af [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](#).

Følgende naturtyper: Søbred med småurter (3130), kransnålalge-sø (3140), næringsrig sø (3150), brunvandet sø (3160), hængesæk (7140), skovbevokset tørvemose (91D0) og elle- og askeskov (91E0) samt arter: grøn kølleguldsmed (1037), bæklampret (1096) og laks (1106) er tilføjet det oprindelige udpegningsgrundlag.

3. NYE DATA OM NATURTYPER OG ARTER

Første runde af kortlægningen af EF-habitatområdernes naturtyper blev foretaget i perioden 2004-2005. I første omgang blev kun 18 lysåbne naturtyper samt skovnaturtyper på fredskovspligtige arealer kortlagt. I løbet af 2007 og 2008 er der foretaget kortlægning af flere lysåbne naturtyper, og der er kortlagt skovnaturtyper på mange ikke-fredskovspligtige arealer. Endelig er der foretaget genkortlægning eller nykortlægning af en række af de områder, som kun blev kortlagt oversigtligt/stikprøvevist i første runde.

Nye data om areal og antal forekomster af naturtyper og arter i dette Natura 2000-område fremgår af nedenstående tabel 1 og 2. Ud over de nævnte naturtyper er der i habitatområdet kortlagt et mindre udvalg af områdets vandhuller.

Data om ny-/genkortlagte naturtyper er medtaget såfremt der er tale om nykonstaterede naturtyper på udpegningsgrundlaget eller såfremt der er væsentlige ændringer i forhold til oplysningerne i basisanalysens afsnit 2 eller 5. Data om nykonstaterede arter er medtaget såfremt de indgår i udpegningsgrundlaget og såfremt at der er tale om nye oplysninger i forhold til basisanalysens afsnit 5.

Nr.	Naturtype	Regi- streret areal (ha)	Antal fore- komster	Kilde
Terrestriske naturtyper				
2310	Visse-indlandsklit	0	0	3)
3130	Søbred med småurter	0,5	5	3)
3140	Kransnålage-sø	0,1	1	3)
3150	Næringsrig sø	1	3	3)
3160	Brunvandet sø	0,5	8	3)
3260	Vandløb	110	-	1
3270	Å-mudderbanke	0	0	3)
4010	Våd hede	204	37	3)
4030	Tør hede	1985	59	3)
5130	Enekrat	0	0	3)
6410	Tidvis våd eng	0	0	3)
7140	Hængesæk	23,3	20	3)
Skovnaturtyper				
91D0	*Skovbevokset tørvemose	9,3	-	4)
91E0	*Elle- og askeskov	1,0	-	4)

Tabel 1. Opdaterede data om nye eller genkortlagte naturtyper i habitatområde nr. 60. Data stammer fra 1) NOVANA-overvågningsprogrammet (2004-2008) samt Ringkjøbing Amts overvågning i perioden 1988-2006. 2) Naturtypekortlægning 2004-05 (NOVANA/DEVANO). 3) Genkortlægning, supplerende kortlægning 2007-08 (DEVANO). 4) Kortlægningsdata fra Skov- og Naturstyrelsen 2004-2005, ikke fredskovpligtige arealer er endnu ikke kortlagt i området. Kortlægningsdata for naturtyperne (ekskl. vandnaturtyper) kan ses på www.vandognatur.dk. *Prioriteret naturtype.

Nr.	Art	Antal forekomster	Areal (ha)/ vandløb (km)	Kilde
1037	Grøn kølleguldsmed	-	12 km	1) 2)
1096	Bæklampret	-	30 km	1)
1106	Laks	-	12 km	1)

Tabel 2. Opdaterede data om nye arter på udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. 60. 1) Data stammer fra national overvågning 2004-2008 (NOVANA m.v.) samt Ringkjøbing Amts overvågning i perioden 1988-2006. 2) Data stammer fra Miljøcenter Ringkjøbing overvågning i 2007-2008.

4. SUPPLERENDE TRUSSELSVURDERING

I basisanalysen blev der præsenteret en trusselvurdering og tilstandsdata for de forskellige naturtyper og arter. Hvad angår de ny- og genkortlagte naturtyper vurderes disse forhold at være afspejlet i henholdsvis struktur- og artstilstand, som kan ses på [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](#). Struktur- og artstilstand udgør tilsammen naturtilstanden, som fremgår af figur 4 i naturplanen. De registrerede data (strukturparametre og artslistor) for de enkelte forekomster kan endvidere ses i den fællesoffentlige naturdatabase på www.naturdata.dk.

Ud over basisanalysens opgørelse af trusler mod områdets naturindhold er der nedenstående tilføjelser og ændringer.

4.1 Belastning af naturområder med luftbåret kvælstof

Kvælstof og fosfor er fra naturens hånd begrænsende næringsstoffer for mange økosystemer. Når et naturområde belastes med ekstra næringsstoffer (eutrofieres), fører det til ændret artsammensætning, fordi konkurrencetærke og kraftigt voksende plantearter (som f.eks. *stor nælde*, *blåtop* og *vild kørvel*) bliver begunstiget på bekostning af lavtvoksende og konkurrencevage plantearter (såkaldte nøjsomhedsarter).

Eutrofieringen kan blive så kraftig, at naturtypernes tålegrænse bliver overskredet. Resultatet bliver, at flere af de karakteristiske nøjsomhedsarter forsvinder, og naturtypernes tilstand ændres. Selv små ekstra tilførsler af næringsstoffer kan på sigt føre til ændret artssammensætning. Eutrofiering af naturområder kan ske i form af direkte tilførsel af gødning eller indirekte i form af f.eks. kvælstofdeposition fra luften eller jordfygning fra marker.

Eutrofiering af terrestriske naturarealer kan påvises på flere måder, f.eks. ved forekomst af negative strukturer (f.eks. dominans af *blåtop* på tørre heder), mange plantearter med tilpasning til at vokse på næringsrig jordbund eller ved at måle eller modelberegne nedfald af kvælstof fra luften.

Eutrofiering som trussel kan være meget vanskelig at observere ved tilsyn eller registrering.

Tålegrænser

For de naturtyper, der danner udpegningsgrundlag for Natura 2000-området, er der fastsat tålegrænseintervaller, som fremgår af tabel 3.

Tålegrænse: Følsomheden af et naturområde over for en (forøget) tilførsel af forsurende eller eutrofierende stoffer kan beskrives i form af tålegrænser, der angiver "*den belastning, hvorunder væsentlige skadelige effekter på økosystemet ikke vil forventes, vurderet ud fra den bedste tilgængelige viden*". Empirisk baserede tålegrænser for en række forskellige naturtyper er blevet fastsat af UN/ECE (Skov- og Naturstyrelsen 2003).

1) UN/ECE er FN's Økonomiske Komité for Europa. Tålegrænserne (critical loads) fastsættes i Arbejdsgruppen vedr. effekter af konventionen om langttransporterende luftforurening (www.unece.org/env/wge) i forbindelse med det internationale samarbejdsprogram vedr. modellering og kortlægning af tålegrænser, baggrundsbelastning, effekter, risici og udviklingstendenser for luftforurening.

Naturtype	Tålegrænse Kg N/ha
1110 Sandbanker med lavvandet vedvarende dække af havvand	- 1
1130 Flodmundinger	30-40
1140 Mudder- og sandflader blottet ved ebbe	- 1
1150 Kystlaguner og strandsøer	30-40
1160 Større lavvandede bugter og vige,	30-40
1170 Rev	- 1
1180 Boblerev	- 1
1330 Strandenge	30-40
1210 Strandvold med enårige planter	- 1
1220 Strandvold med flerårige planter	- 1
1230 Kystklint/klippe	15-25
1310 Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter på mudder og sand	30-40
1320 Vadegræssamfund	30-40
1330 Strandenge	30-40
1340 Indlandssaltenge	30-40
2110 Forstrand og begyndende klitdannelser	10-20 ₂
2120 Hvide klitter og vandremiler	10-20 ₂
2130 Stabile kystklitter med urteagtig vegetation (grå klit og grønsværklit)	10-20 ₂
2140 Kystklitter med dværgbuskvegetation (klithede)	10-20 ₂
2160 Kystklitter med havtorn	10-20 ₂
2170 Kystklitter med gråris	10-20 ₂
2180 Kystklitter med selvsåede bestande af hjemmehørende træarter	10-20 ₂

2190 Fugtige klitlavninger	10-25 ⁴
2250 Kystklitter med enebær	10-20 ²
2310 Indlandsklitter med lyng og visse	10-20 ²
2320 Indlandsklitter med lyng og revling	10-20 ²
2330 Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene	10-20 ²
3110 Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller (lobeliesøer)	5-10
3130 Ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden	5-10
3140 Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger	5-10
3150 Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks	- ¹¹
3160 Brunvandede søer og vandhuller	5-10
3260 Vandløb med vandplanter	- ¹
3270 Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter	- ¹
4010 Våde dværgbusksamfund med klokkelyng	10-25
4030 Tørre dværgbusksamfund (heder)	10-20
5130 Enekrat på heder, overdrev eller skrænter	15-25 ⁵
6120 Meget tør overdrevs- eller skræntvegetation på kalkholdigt sand	15-25
6210 Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (vigtige orkidélocaliteter)	15-25
6230 Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund	10-20
6410 Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop	15-25 ⁶
7110 Aktive højmoser	5-10
7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse	5-10
7140 Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand	10-15 ^{3,7}
7150 Plantesamfund med næbfrø, soldug eller ulvefod på vådt sand eller blottet tørv	10-15 ^{3,7}
7210 Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe	15-25
7220 Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand	15-25 ⁸
7230 Riggær	15-25 ³
9110 Bøgeskove på morbund uden kristtorn	10-20 ^{2,10}
9120 Bøgeskove på morbund med kristtorn	10-20 ^{2,10}
9130 Bøgeskove på muldbund	10-20 ^{2,10}
9150 Bøgeskove på kalkbund	10-20 ^{2,10}
9160 Egeskove og blandskove på mere eller mindre rig jordbund	10-20 ^{2,10}
9170 Vinteregeskove i østlige (subkontinentale) egne	10-20 ^{2,10}
9190 Stilkegeskove og -krat på mager sur bund	10-20 ^{2,10}
91D0 Skovbevoksede tørvemoser	10-20 ^{2,10}
91E0 Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld	10-20 ^{2,10}

¹ Tålegrænsen for atmosfærisk belastning er ikke relevant, idet naturtyperne er naturligt kvælstofrige, ufølsomme for atmosfærisk tilførsel, eller forventes at modtage det største bidrag fra andre kilder, fx grundvand eller overfladenær afstrømning.

² Tålegrænsen for beskyttelse af laver (10 – 15 kg N ha-1år-1) kan anvendes hvis en væsentlig forekomst af følsomme laver på lokaliteten ønskes beskyttet.

³ Tålegrænsen for højmoser (5 – 10 kg N ha-1år-1) kan anvendes hvis en væsentlig forekomst af følsomme højmoserarter på lokaliteten ønskes beskyttet.

⁴ Tålegrænsen for oligotrofe søer (5 – 10 kg N ha-1år-1) benyttes for småsøer i klitlavninger.

⁵ Tålegrænsen for heder (10 – 20 kg N ha-1år-1) anvendes, hvis dværgbuske (lyng mv.) er hyppige.

⁶ Naturtypen er en delmængde af den bredere naturtype fersk natureng, der kan være mere kvælstoffølsom.

⁷ Naturtypen er en delmængde af den bredere naturtype fattiggær, der har tålegrænse i intervallet 10 – 20 kg N ha-1år-1

⁸ Naturtypen omfatter også Palludellavæld, der forventes at have tålegrænser i den lave ende af intervallet.

⁹ Baseret på tålegrænsen for laver.

¹⁰ Tålegrænsen bør modelberegnes. En modelberegning kan give lavere tålegrænser, ned til 7 kg N ha⁻¹år⁻¹

¹¹ Mange søer og vandhuller er eutrofieret som følge af næringstilførsel fra andre kilder. For de rene, ikke eutrofierede søer af type 3150 kan tålegrænsen for de øvrige søtyper på 5-10 kg N ha⁻¹år⁻¹ bruges, hvis søen er kvælstofbegrænset.

Tabel 3. Tålegrænser for terrestriske naturtyper i habitatområdet (Skov- og Naturstyrelsen 2005)

Som det fremgår af tabel 3, er det særligt hængesæk, tørvelavning og rigkær med en væsentlig forekomst af følsomme højmosearter (7140, 7150 og 7230), højmose (7110) samt tre søtyper (3110, 3140 og 3160), der hører til de særligt kvælstoffølsomme naturtyper med tålegrænser på 5-10 kg N/ha/år. Øvrige hængesække og tørvelavninger, heder (4010 og 4030) samt sure overdrev (6230), er ligeledes følsomme overfor kvælstofbelastning og har tålegrænser mellem 10-20(-25) kg N/ha/år. Blandt kilderne (7220) ligger tålegrænsen for Paludella-væld i den lave ende af intervallet, dvs. 15 kg N/ha/år.

Øvrige rigkær og kildevæld samt tidvis våd eng og enekrat (7230, 7220, 6410 og 5130) er moderat kvælstoffølsomme med tålegrænser mellem 15-25 kg N/ha/år. For artsrige forekomster ligger tålegrænsen i den nedre ende af disse intervaller.

For alle skovtyper på udpegningsgrundlaget er tålegrænsen fastsat til 10-20 kg N/ha/år, dog 10-15 kg N/ha/år for lichenrige skove.

N-deposition og overskridelse af tålegrænser

Kvælstofdepositionen til danske land- og vandområder kommer fra en lang række danske og udenlandske kilder, primært husdyrproduktion (ammoniak) og forbrændingsprocesser (kvælstofoxider). I Jylland og på Fyn stammer ca. 60 % af kvælstofdepositionen fra husdyrproduktion, mens det på Sjælland og Bornholm drejer sig om ca. halvdelen eller under halvdelen (Danmarks Miljøundersøgelser 2005). De gennemsnitlige tal dækker dog over store lokale variationer afhængig af den lokale husdyrtæthed og ruheden af naturområderne. I forhold til husdyrproduktionen er staldanlæg uden ammoniakbegrænsende teknik typisk den største kilde til landbrugets ammoniakfordampning.

I tabel 4 er den gennemsnitlige afsætning af kvælstof opgivet som kommunevise gennemsnit af NH_y og NO_x for 2006 (DMU).

Kommune	NH _y (kg N/ha)	NO _x (kg N/ha)	Total N (kg N/ha)	Heraf stammende fra danske kilder (%)
Ringkøbing-Skjern	9	8	17	34 %
Lands gennemsnit	8	9	17	33 %

Tabel 4. Baggrundsbelastningen (i kg N/ha/år) i de kommuner, som Natura 2000-området ligger inden for. Kvælstofdepositionen er angivet som kommunevise gennemsnit af hhv. NH_y (ammoniak og ammonium, primært fra husdyrproduktion), NO_x (kvælstofoxider, salpetersyre og nitrat (fra transport, energiproduktion og industri) og total N (samlet tør- og våddeposition). DMU, 2006.

Kvælstofnedfaldet i den kommune, hvori Natura 2000-området ligger, er 17 kg N/ha/år, hvilket svarer til landsgennemsnittet. Belastningen med ammoniak og ammonium (NH_y) er ca. 10 % højere end landsgennemsnittet, hvilket tyder på, at det lokale og regionale husdyrhold har en relativt stor indflydelse på kvælstofnedfaldets størrelse. Nedfaldet af NO_x'er – der overvejende stammer fra transport, energiproduktion og industri er modsat 10 % mindre end landsgennemsnittet.

Overslagsberegning af den lokale kvælstofbelastning

Da husdyrbrug ikke ligger jævnt fordelt i landskabet, vil kvælstofbelastningen af et naturområde variere alt efter om der ligger husdyrbrug tæt på naturområdet, eller der slet ikke er husdyrbrug i nærområdet. Hertil kommer, at afsætningen af kvælstof på forskellige overfladetyper varierer i forhold til ruheden. Der er f.eks. stor forskel på, hvor meget der afsættes på en skov (med stor ruhed og dermed med stor afsætnings-overflade) og på en lysåben eng (med lavere ruhed og mindre afsætnings-overflade). Der er derfor foretaget en korrektion af de kommunevise gennemsnitstal i forhold til lokal husdyrtæthed og til forskellige naturtypers ruhed inden for Natura 2000-området. Ruheden af naturarealerne er vurderet på baggrund af den vedplantedækning, som er registreret ved kortlægningen.

Korrektionen er foretaget ved hjælp af en metode beskrevet i Ammoniakmanualen (Skov- og Naturstyrelsen, 2003) opdateret som beskrevet i boksen nedenfor. Der er ikke tale om en eksakt beregning, men om en forholdsvis grov overslagsberegning, der dog giver en indikation af om, og i givet fald hvor meget tålegrænserne er overskredet for de forskellige naturtyper. Derfor kan overslagsberegningerne ikke direkte indgå i myndighedsbehandling af N-belastning fra konkrete husdyrbrug/virksomheder.

Overslagsberegningerne viser, at kvælstofnedfaldet på størsteparten af naturområderne i Natura 2000-område nr. 67 ligger mellem 10 og 20 kg N/ha/år alt afhængig af den lokale husdyrtæthed og naturområdernes overfladeruighed. Alle skove belastes dog med over 20 kg N/ha/år.

Naturtype	Tålegrænse-interval	Kvælstofafsætning overslag (kg N/ha/år)		
	kg N/ha/år	10-15	15-20	20-25
Våd hede (4010)	10-25	71 %	29 %	
Tør hede (4030)	10-20	85 %	14 %	1 %
Hængesæk (7140)	10-15 (c,g)	16 %	84 %	
Tørvelavning (7150)	10-15 (c,g)	24 %	76 %	
Rigkær (7230)	15-25 (c)		100 %	
Elle- og askeskov (91E0)	10-20 (b,j)			100 %
Stilkeke-krat (9190)	10-20 (b,j)			100 %
Skovbevokset tørvemose (91D0)	10-20 (b,j)			100 %
Total		81 %	17 %	2 %

Tabel 5. Overslag over tålegrænseoverskridelser i Natura 2000-området. For hver naturtype er angivet naturtypens tålegrænseinterval og andelen af det samlede areal i forskellige intervaller af belastninger. Tålegrænsen for et konkret naturområde vil typisk ligge indenfor tålegrænseintervallet.

Belastninger, hvor den lokale N-belastning ligger under den nedre grænse i tålegrænseintervallet (tålegrænsen ikke overskredet), er markeret med grønt, N-belastninger, der ligger indenfor tålegrænseintervallet (overstiger den lave ende af tålegrænseintervallet), er vist med gult, og N-belastninger, der ligger over tålegrænseintervallet (overstiger den høje ende af tålegrænseintervallet), er markeret med rødt.

- (a) Tålegrænsen for atmosfærisk belastning er ikke relevant, idet naturtyperne er naturligt kvælstofrige, ufølsomme for atmosfærisk tilførsel, eller forventes at modtage det største bidrag fra andre kilder, fx grundvand eller overfladenær afstrømning.
- (b) Tålegrænsen for beskyttelse af laver ($10 - 15 \text{ kg N ha}^{-1}\text{år}^{-1}$) kan anvendes hvis en væsentlig forekomst af følsomme laver på lokaliteten ønskes beskyttet.
- (c) Tålegrænsen for højmoser ($5 - 10 \text{ kg N ha}^{-1}\text{år}^{-1}$) kan anvendes hvis en væsentlig forekomst af følsomme højmosearter på lokaliteten ønskes beskyttet.
- (d) Tålegrænsen for Oligotrofe søer ($5 - 10 \text{ kg N ha}^{-1}\text{år}^{-1}$) benyttes for småsøer i klitlavninger.
- (e) Tålegrænsen for heder ($10 - 20 \text{ kg N ha}^{-1}\text{år}^{-1}$) anvendes, hvis dværgbuske (lyng mv.) er hyppige.
- (f) Naturtypen er en delmængde af den bredere naturtype fersk natureng, der kan være mere kvælstoffølsom.
- (g) Naturtypen er en delmængde af den bredere naturtype fattigkær, der har tålegrænse i intervallet $10 - 20 \text{ kg N ha}^{-1}\text{år}^{-1}$.
- (h) Naturtypen omfatter også Palludellavæld, der forventes at have tålegrænser i den lave ende af intervallet.
- (i) Baseret på tålegrænsen for laver.
- (j) Tålegrænsen bør modelberegnes. En modelberegning kan give lavere tålegrænser, ned til $7 \text{ kg N ha}^{-1}\text{år}^{-1}$.

Som det fremgår af tabel 5 gælder det for alle naturområder i Natura 2000-området, at de enten er eller kan være negativt påvirket af luftbåret kvælstof. Værst ser det ud for de meget næringsfattige naturtyper hængesække, tørvelavninger samt alle skovnaturtyper, hvor den høje ende af tålegrænseintervallerne for kvælstofpåvirkning er overskredet for hele eller størstedelen af arealerne (vist med rødt). Hertil kommer søbred med småurter, kransnålsø og brunvandet sø som ikke er vist i tabel 5.

Også for en mindre del af de tørre heder er den høje ende af intervallet overskredet på størsteparten af arealet, mens den lave ende af intervallet er overskredet for resten af de tørre heder og for hele arealet af våd hede og rigkær (vist med gult).

Bestemmelse af kvælstofnedfaldets størrelse på naturområder og sammenligning med andre beregninger

Den præcise størrelse af kvælstofbelastningen på et konkret naturområde er vanskelig at bestemme. Der kan enten foretages målinger (som er tidskrævende, omkostningstunge og usikre, da de som regel kun repræsenterer en kortere måleperiode og derfor skal omregnes til "normale" forhold), eller der kan foretages modelberegninger med modeller af forskellig art, hvoraf nogle er meget ressourcekrævende og omkostningstunge, mens andre har karakter af overslagsberegninger. Resultater fra alle modelberegninger er typisk behæftet med en forholdsvis høj usikkerhed.

Overslagsberegningerne skal alene anvendes til at give et foreløbigt overblik over omfanget af tålegrænseoverskridelser til brug ved vurdering af gunstig bevaringsstatus, ikke til konkret sagsbehandling.

4.2 Foreløbig trusselsvurdering for nye arter på udpegningsgrundlaget

Grøn kølleguldsmed

Bestand: Grøn kølleguldsmed var tidligere sjælden i de store jyske vandløb Guden Å, Karup Å og Skjern Å. Igennem de seneste ca. 10-15 år er den i takt med, at vandkvaliteten i især de store vestjyske vandløb er forbedret blevet mere almindelig, og guldsmeden findes i dag udbredt i de vandløb, hvor den tidligere var sjælden. Den har inden for de seneste få år også bredt sig til vandløb som f.eks. Storå i Vestjylland og Hadsten Lilleå i Østjylland.

Grøn kølleguldsmed er fredet i Danmark og er derfor medtaget på den danske rødliste. På europæisk plan er arten truet, hvorfor EU har medtaget den på habitatdirektivet der har til formål at beskytte sjældne arter hvis bevaring der kræver streng beskyttelse og udpegning af særlige bevaringsområder. Grøn kølleguldsmed er især udbredt i de mellemste og østligste egne af Europa og videre østpå gennem Asien og Sibirien. I Sverige findes der en lille bestand mod nord tæt ved den finske grænse. I Schleswig-Holstein har arten været anset for uddød siden 1976. Den danske bestand er isoleret fra de europæiske populationer, og der er derfor ingen muligheder for udveksling mellem populationerne. På baggrund af dens sjældne forekomst i det meste af Europa er derfor vigtigt, at arten fortsat sikres gode livsbetingelser og rent vand i de store danske vandløb, hvor den lever.

Grøn kølleguldsmed lever i større og store vandløb hvor vandløbsbredden sjældent er mindre end ca. 5 m. Vandkvaliteten skal være god (DVFI 6-7) og bundsubstratet skal være mere eller mindre fast og ikke være dækket af slam. Larven af grøn kølleguldsmed lever nedgravet i vandløbsbunden, og som alle andre rovdyr er individtætheden ofte lille. I sommermånederne fra slutningen af juni til august kan man træffe den voksne guldsmed langs vandløbene. Den flyver lavt og hurtigt over vandløbet, hvor hannerne hele tiden patruljere for at holde andre hanner væk fra deres territorium, og det kommer ofte til kampe mellem rivaliserende hanner. Grøn kølleguldsmed er sky og flyver ofte væk ved selv den mindste forstyrrelse, men på solbeskinnede sten, skråninger og vegetation kan det med lidt tålmodighed lade sig gøre og få øje på den smukke guldsmed, mens den hviler mellem flyveturene.

Foreløbig trusselsvurdering: Arten er registreret flere steder i Omme Å, men vurderes at være udbredt på især de nedre dele som bl.a. omfatter den vandløbsstrækning der gennemløber dette Natur 2000 området. I forbindelse med vandløbstilsyn først af Ringkjøbing Amt og efterfølgende af Miljøcenter Ringkjøbing er guldsmeden således registreret flere steder inden for Natura 2000 området både som larve i foråret og som flyvende insekter i sensommeren. Vandkvaliteten i Omme Å er meget god, og det vurderes på den baggrund, at bestanden af grøn kølleguldsmed fortsat vil have gunstige livsbetingelser.

Potentielle levesteder: Artens potentielle levested udgøres af hele hovedløbet af Omme Å gennem Natura 2000 området. Vandløbet har her en længde på ca. 12 km.

Bæklampret

Bestand: I Danmark findes der foruden bæklampret yderligere to arter lampretter: hav- og flodlampret. Nyere forskning tyder imidlertid på, at bæk- og flodlampret er én og samme art, der ligesom det er kendt ved ørreden har en stationær vandløbs form og en vandrende form der tilbringer en periode i havet. Bæklampretten er forholdsvis almindelig i danske vandløb mens de to andre træffes sjældnere. En del af forklaringen på dette er, at de tidligere amters og nu Miljøcentrenes vandløbsovervågning foretages i efterårsmånederne, hvor de to lampretter opholder sig i havet. Begge gyder i vandløb med grus- og stensbund i april-juni. Alle 3 lampretarter har et lavestadie på 3-5 år, hvor larverne lever nedgravet i vandløbsbunden som blivende og tandløse larver. Efter larvestadiet vandrer Flod- og havlampretterne til havs, hvor de opholder sig i hhv. 1-2 år og 3-4 år. Bæklampretten opholder sig hele livet i vandløbene. Voksne lampretter dør efter endt gydning.

Bæklampret er ikke registreret i Omme Å inden for Natura 2000 området, ligesom der kun er få registreringer i den øvrige del af hovedløbet af Omme Å. Dette skyldes med overvejende sandsynlighed ikke, at arten ikke findes her, mens skal blot ses som et udtryk for at vandløbet er så stort, at der ikke kan foretages elfiskefi ved vadning som er den normale metode til overvågning af denne art. I vandløbet Kærbæk der udgør den nordlige afgrænsning af Natura 2000 området er der registreret bæklampret, og det vurderes at, der findes en fast bestand her. De øvrige små vandløb inden for området: Knaplund Hulmose Bæk, Gjaldbæk, Kjeldbæk,

Fuglmoose Grøft og Odderskær Bæk er alle tidligere blevet elbefisket, men der er ikke registreret bæklampret i disse vandløb.

Foreløbig trusselvurdering: Bæklampret stiller beskedne krav til kvaliteten af levested, og trives fint i vandløb med bare nogenlunde vandløbskvalitet (DVFI 4). På baggrund af dette og på baggrund af artens meget almindelige forekomst i vestjyske vandløb, vurderes der ikke at være trusler for arten inden for Natura 2000 område nr. 67.

Potentielle levesteder: De potentielle levesteder udgøres af ca. 12 km af hovedløbet af Omme Å, ca. 9 km af Kærbæk/Odderskær Bæk samt ca. 9 km af de ovenfor nævnte mindre vandløb.

Laks

Bestand: For ca. 25 år siden havde man udråbt de vestjyske laksebestande for uddøde. Det var opfattelsen af de få laks der dengang var tilbage i Skjern Å-systemet var strejfer fra andre vandløb. Danmarks Fiskeriundersøgelser lavede imidlertid midt i 1990'erne en række genetiske undersøgelser, der viste, at laksebestanden i Skjern Å-systemet var efterkommere efter den oprindelige bestand. På den baggrund blev der påbegyndt et udsætningsprogram, og der blev indført et totalt landingsforbud af laks og havørred i Ringkøbing Fjord. Dette har sammen med en række vandløbsforbedrende projekter formentlig være hovedårsagerne til, at laksebestand i Skjern Å-systemet ikke længere er truet. Ringkøbing Amt fulgte tidligere bestanden nøje med årlige elbefiskninger sidst i 2004. DTU-aqua har elbefisket Skjern Å i 2008 og resultaterne herfra tyder på yderligere stigning i vandløbssystemets laksebestand. Det blev således vurderet, at opgangen af gydemodne fisk var på ca. 3000 individer.

Foreløbig trusselvurdering: Med de markant stigende bestande gennem den sidste år vurderes det ikke, at der er nogen umiddelbare trusler mod laksebestanden i Skjern Å-systemet der også omfatter Omme Å.

Potentielle levesteder: Artens potentielle levested udgøres af hele hovedløbet af Omme Å gennem Natura 2000 området. Vandløbet har her en længde på ca. 12 km.

5. SUPPLERENDE MODSATRETTEDE INTERESSER

Der er ikke som følge af den supplerende kortlægning i Natura 2000-området identificeret nye modstridende interesser.

6. ÆNDRET NATURFORVALTNING OG PLEJE

Der er ikke kendskab til ændret naturforvaltning eller pleje inden for dette Natura 2000-område.

REFERENCER

Bak, J. 2003: *Manual vedr. vurdering af de lokale miljøeffekter som følge af luftbåret kvælstof ved udvidelse og etablering af større husdyrbrug*. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Danmarks Miljøundersøgelser, 2006: *Deposition af N komponenter 2006 – kommuner*.

[http://www2.dmu.dk/1_viden/2_Miljoe-](http://www2.dmu.dk/1_viden/2_Miljoe-tilstand/3_luft/4_spredningsmodeller/5_Depositionsberegninger/2006/depositionables/2006.dk.Ntot.kommuner.html)

[tilstand/3_luft/4_spredningsmodeller/5_Depositionsberegninger/2006/depositionables/2006.dk.Ntot.kommuner.html](http://www2.dmu.dk/1_viden/2_Miljoe-tilstand/3_luft/4_spredningsmodeller/5_Depositionsberegninger/2006/depositionables/2006.dk.Ntot.kommuner.html)

Ellermann, T. m.fl., 2005: *Atmosfærisk deposition 2004, NOVANA*, Faglig Rapport fra DMU nr. 555, Danmarks Miljøundersøgelser, Miljøministeriet.

Ellermann, T. m.fl., 2006: *Atmosfærisk deposition 2005, NOVANA*, Faglig Rapport fra DMU nr. 595, Danmarks Miljøundersøgelser, Miljøministeriet.

Ellermann, T. m.fl., 2007: *Atmosfærisk deposition 2006*, Faglig Rapport fra DMU nr. 645, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Frohn, L. M. m.fl., 2008: *Kvælstofbelastning af naturområder i Østjylland. Opgørelse for udvalgte Natura 2000 områder*, Faglig Rapport fra DMU nr. 673, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Geels, C. m.fl., 2008: *Kvælstofbelastning af naturområder på Bornholm og Sjælland. Opgørelse for udvalgte Natura 2000 områder*, Faglig Rapport fra DMU nr. 689, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Nielsen O. K. m.fl., 2008: Denmark's National Inventory Report 2008. *Emission Inventories 1990-2006 – Submitted under the United Nations Framework Convention on Climate Change*. Faglig Rapport fra DMU nr. 667, Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Skov- og Naturstyrelsen, 2005: Harmoniserede tålegrænser. Opdatering af 15. december 2005.

[http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/78C70731-71A2-40B6-B611-](http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/78C70731-71A2-40B6-B611-2F1340CB922A/14951/Ammoniakmanual02122005.pdf)

[2F1340CB922A/14951/Ammoniakmanual02122005.pdf](http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/78C70731-71A2-40B6-B611-2F1340CB922A/14951/Ammoniakmanual02122005.pdf)